

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Nepilna laika studijas

1. Līmeņa profesionālā studiju programma

Pirmsskolas izglītības skolotājs

3.kurss

UNA KODOLIŅA

Vidēja vecumposma bērnu radošas darbības pieredzes bagātināšana vizuālajā mākslā pirmsskolā

Kvalifikācijas darbs

Una Kodoliņa

Vārds, uzvārds

Paraksts

Darba vadītājs

docents

Akadēmiskais

amats

Dr.paed.

Zinātniskais/

akadēmiskais grāds

Daiga Kalēja-

Gasparoviča

Vārds, Uzvārds

Paraksts

Anotācija

Kvalifikācijas darba nosaukums: Vidēja vecumposma bērnu radošas darbības pieredzes bagātināšana vizuālajā mākslā pirmsskolā

Darba vadītājs: Doc. Dr. paed. Daiga Kalēja–Gasparoviča

Darba autors: Una Kodoliņa

Pētījuma mērķis: teorētiski noskaidrot un praktiski pārbaudīt kā vidēja vecumposma bērnu radošā darbības pieredze bagātināma vizuālajā mākslā pirmsskolā

Pētījuma jautājums: kā vidēja vecumposma bērnu radošā darbības pieredze bagātināma vizuālajā mākslā pirmsskolā

Atslēgas vārdi: radošā pieredze, radošums, radošā darbība, vizuālā māksla, pirmsskola, rotaļa

Teorētiskajā daļā tiek analizēta dažādu pedagogu un psihologu literatūra par vizuālo mākslu un tās organizēšanu pirmsskolā. Tiek izzināti dažādi bērnu radošās darbības attīstības sekmējošie faktori pedagogiskajā darbībā, ka arī tiek apskatīts pirmsskolas vecuma bērnu attīstības raksturojums.

Praktiskajā daļā tiek aprakstīta un analizēta bērnu praktiskā darbošanās vizuālas mākslas nodarbībās pēc izvirzītajiem kritērijiem pētījuma sākumā un pētījuma beigās. Kvalifikācijas darbā tiek analizētas septiņas vizuālās mākslas nodarbības- zīmēšanā, gleznošana un kolāžā, kurās piedalās visi 25 grupas bērni.

Nobeigumā tiek apkopoti pētījumā iegūtie rezultāti un veikti secinājumi par darbu kopumā- analizēto literatūru un radošas darbības pieredzes bagātināšanas sekmēšanu.

Vidēja vecumposma bērnu radošas darbības pieredze bagātināsies, ja pedagogs:

- Rosinās bērnu eksperimentēt, nesteidzinās, ļaus izbaudīt atklājuma prieku;
- Respektēs bērnu individuālās spējas un intereses;
- Pievērsīs uzmanību bērna jaunrades procesam un darbības rezultātam;
- Izvēlēsies bērnu radošās darbības pieredzes īstenošanai atbilstošas mācību metodes;
- Piedāvās radošu vidi, daudzveidīgus mākslinieciskos izteiksmes līdzekļus un daudzveidīgu vizuālās darbības tehnikas.

Kvalifikācijas darbs izklāstīts uz 50 lappusēm, tas sastāv no divām daļām- teorētiskās un praktiskās. Darba ievietoti 12 attēli, 4 tabulas, 7 pielikumi, 33 izmantotie literatūras avoti.

Annotation

Title of the qualification paper: Enriching the experience of creative activity of middle-aged children in visual arts in preschool

Supervisor: Doc. Dr. paed. Daiga Kalēja–Gasparoviča

Author of the work: Una Kodoliņa

The aim of the research: to theoretically find out and practically test how the experience of creative activity of middle-aged children can be enriched in visual arts in preschool

Research question: the experience of creative activity as a middle-aged child should be enriched in the visual arts in preschool

Keywords: creative experience, creativity, creative activity, visual arts, preschool, play

Various factors promoting the development of the children's creative activity are explored, as well as the characteristics of the curriculum of preschool children are considered.

In the practical in visual part, the activity of the children in visual arts classes are considered and analyzed according to the set criteria at the beginning and at the end of the research. In the qualification work, seven visual arts classes are analyzed- drawing, painting and colleges, in which all 25 children of the group participate.

In the end, the results obtained in the research are summarized and conclusions are made about the work as a whole- the analysis of the collected literature and the promotion of the creative activity.

- Encourages the child to experiment, does not rush, will allow to enjoy the joy of discovery;
- Respect children's individual abilities and interests;
- Pay attention to the child's creative process and performance
- To choose appropriate teaching methods for the implementation of children's creative activity experience
- Will offer a creative environment, a variety of artistic means of expression and a variety of visual action techniques.

The qualification work is presented on 50 pages, it consists of two parts - theoretical and practical. The work contains images, 4 tables, 7 appendices, 33 used literature sources.

Saturs

Ievads	4
1. Radošā darbība.....	5
1.1. Radošā darbība un tās sekmēšana.....	5
1.1.1. Bērnu vispārējais raksturojums.....	9
2. Vizuālās mākslas nodarbības pirmsskolā.....	14
2.1. Radošās darbības pieredzes bagātināšanas mācību saturs.....	14
2.2. Pedagoģiskā darbība.....	18
3. Empīriskais pētījums.....	22
3.1. Pētījuma metodoloģija.....	22
3.2. Pētījuma norise.....	23
3.3. Pētījuma rezultāti un to analīze.....	31
Secinājums.....	38
Izmantotā literatūra.....	39
Pielikumi	41

Ievads

Mūsdienās sabiedrībā ir novērojama strauja dinamika un ikdienas apstākļu maiņa. Ir jābūt spējai pielāgoties jaunām situācijām, jāpār kvalificējas, jāiegūst jaunas iemaņas un prasmes, kas prasa radošumu un kreativitāti. Sabiedrībā notiek nemitīga attīstība un maiņa, kas prasa radošus risinājumus, uzdrīkstēšanos, nestandarta risinājumus un radošu pieeju ikdienas nestandarta situācijām. Mūsu laikmetā viss mainās nevis pa minūtēm, bet sekundēm. Katras personības veidošanās pamatā ir kreatīva jeb radošas personības audzināšana. Jo radošāka personība, jo vieglāk pielāgoties ikdienas pārmaiņām. Šobrīd novērota un aktuāla problēma ir tā, ka liela daļa pieaugušo vilcinās iesaistīties pašizpaušmes procesā, noliedzoši izturas pret savām spējām mākslā, netic savam radošajam potenciālam un baidās būt nesaprastam un kļūdīties. Šīs problēmas “sakne” ir meklējama bērnībā, jo pieaugušais ir subjektīvi uztvēris un vērtējis viņa radīto darbu, kā rezultātā radusies psiholoģiskā barjera uzdrīkstēties, piedalīties un radīt. Nedrošība un neskaidrība vizuālās mākslas nodarbībās ir radījusi iekšēju disharmoniju un mazinājusi interesi par mākslu kopumā, nodarbības tikušas uzskatītas par neizbēgami obligātām, skolotājam nepieciešamām, kā rezultātā ir radies priekšstats par vizuālo mākslu kā elitāru nodarbi un pieaugušajam ir neadekvāti zems pašvērtējums attiecīgajā jomā (Kalēja-Gasparoviča,2020,11). Pēc pieredzes var teikt, ka iepriekš izglītības sistēma neļāva bērniem izpaust savu radošumu, uzspiežot noteiktus rāmjus un stereotipus aplāpējot bērnu dabisko radošumu. Bērna personības veidošanās norit nepārtrauktā pieauguša un bērna mijiedarbībā, kuru ietekmē vide, audzināšana un attīstība. Jo vairāk mēs ļausim bērniem paust savu dabisko radošumu, jo radošāka personība izaugs – kura spēs pielāgoties pārmaiņām. Svarīgi, lai pedagogi neapspiež bērnu vajadzības uzspiežot savu, bet gan izjūt un saprot bērnu.

R. Kempbels aicina skolotājus bagātināt savu garīgo un emocionālo pieredzi, lai vairāk spētu dot bērnam.” Jo mēs paši būsim garīgi un emocionāli bagātāki, jo vairāk spēsim dot savam bērnam” Svarīgi, lai bērns justos novērtēts un drošs par savu vietu ģimenē un pirmsskolā. Tas veicinās viņa pozitīvas emocijas un būs laimīgs gan pats bērns, gan viņa vecāki (Kempbels, 2004, 69). Cilvēkam radošā darbība ir kļuvusi par nepieciešamību. Ikvienam tagad ir iespēja darīt to, kas viņam patīk, un iegūt aicinājumu izvēlētajā profesijā. Bez radošuma cilvēki joprojām dzīvotu akmens laikmetā. Tikai interese un zinātkāre cilvēku padarīja par inteligentu būtni. Visi izgudrojumi un atklājumi ir daļa no radošā procesa. Lai neapstātos pie tā un turpinātu uzlabot dzīves kvalitāti, ir nepārtraukti jāvirzās uz priekšu un jādod brīvība iztēlei un fantāzijai (sato-1.ru).

Mūsdienu bērniem ik uz soļa nāksies sastapties ar pārmaiņām: sociālajā, politiskajā sfērā, apkārtējā vidē, pārmaiņām zinātnē un tehnoloģijā. Mūsdienu pasaulei raksturīgo straujo

pārmaiņu dēļ ir svarīgi bērniem palīdzēt veidoties par vispusīgi attīstītām personībām, kam būtu vērtīgs prāts, radoša iztēle un vēlme mācīties. Bērni vislabāk attīstās tad, kad viņi paši ir ieinteresēti iesaistīties zinību apgūvē (Skola2030).

Visā pirmsskolas posmā mākslas radīšana bērnam ir kā jautra rotaļa. Pieaugušie vēlas sagaidīt skaistu attēlu, bet bērnu mērķis nebūt nav glīts iznākums, Bērnam pati darbošanās ir daudz svarīgāka, viņiem svarīgi ir darboties- jaukt krāsas, salīmēt papīra gabaliņus, izvēlt māla desiņu (Vahtere, 2006, 3). Pirmsskolas vecumā bērns ir darītājs, viņš ir ļoti aktīvs. Pirmsskolas vecuma bērni nepārtraukti meklē iespēju darbojoties izzināt, iepazīt pasauli. Pedagogu galvenais uzdevums ir veicināt bērnu iztēles attīstību, radīt tādas pedagoģiskos apstākļus, lai bērni apgūtās zināšanas, iemaņas, prasmes un attieksmes savā darbībā mācītos izmantot radoši. Tādēļ tika izvēlēts pētījuma temats- Vidējā vecumposma bērnu radošās darbības pieredzes bagātināšana vizuālajā mākslā pirmsskolā.

- **Pētījuma objekts:** vizuālā māksla pirmsskolā
- **Pētījuma priekšmets:** vidēja vecumposma bērnu radošās darbības pieredze vizuālajā mākslā
- **Pētījuma mērķis:** teorētiski noskaidrot un praktiski pārbaudīt kā vidēja vecumposma bērnu radošā darbības pieredze bagātināma vizuālajā mākslā pirmsskolā
- **Pētījuma jautājums:** kā vidēja vecumposma bērnu radošā darbības pieredze bagātināma vizuālajā mākslā pirmsskolā.

Pētījuma uzdevumi:

- 1) Teorētiski noskaidrot un raksturot radošo darbību un tās pieredzi; raksturot bērnu psiholoģiskās likumsakarības pirmsskolas vecumā.
- 2) Teorētiski analizēt literatūru par vizuālo mākslu un tās organizēšanu pirmsskolā.
- 3) Empīriski pārbaudīt teorētiskās atziņas praksē un analizēt iegūtos rezultātus.

Kvalifikācijas darbā izmantotās metodes:

- 1) **Teorētiskā:** literatūras atlase un analīze.
- 2) **Empīriskā:**
  1. pedagoģiskais vērojums
  2. bērnu darbu analīze.

Pētījuma bāze: X pirmsskolas izglītības iestāde Latvijā, 4- 5 gadīgi (25) bērni

1. Radošā darbība

1.1. Radošā darbība un tās sekmēšana

Radoša darbība ir apzināts mērķis. Tās īstenošanai nepieciešami materiāli vai nemateriāli līdzekļi, darbībai ir objektīvs, taustāms rezultāts – zināšanas, risinājums, metode, priekšmets, teksts, rīcība, likums, pasākums, mākslas darbs u. c., (Kalēja- Gasparoviča, 2020,8-9).

Radoša darbība attiecas uz jauna, iepriekš neeksistējoša produkta radīšanu no personas puses. Šādas aktivitātes ietver ne tikai mūziku, glezniecību vai dzeju, bet arī ļoti dažādas citas jomas. Katrs cilvēks ir spējīgs iesaistīties radošās aktivitātēs neatkarīgi no viņu profesionālajām prasmēm (sato-1.ru 2021).

Kreatīva darbība ir radoša nestandarta, individuāli izteikta darbība. (Hibnere, Grasmene, 2000, 34).

V. Hibnere un L. Grasmene atsaucoties uz R. Bebre atzīmē, ka radošas darbības galvenie posmi ir trīs

1. Ieceres rašanās,
2. Ieceres attīstības nobriešana;
3. Ieceres realizācija vizuāla veidā (Hibnere, Grasmene, 2000, 35).

V. Hibnere uzsver, ka pieaugušajam ir jāatrasa, jārosina un jāstimulē bērna radošā iztēle visos tās posmos un attīstības līmeņos, lai bērnu radošo darbu saturs kļūtu izteiksmīgāks (Hibnere,1998,104).

V. Hibnere uzskata, ka radoša darbība ir kāpināma cilvēkvērtība. Viņa uzsver, ka pozitīvu radošo darbību būtu jāpadara par ikvienas personības ikdienas paradumu jebkura sfēra, jo pozitīva, radoša darbība, mērķtiecīgi pārveido, bagātina, attīsta vidi, rada jaunu sociāli nozīmīgu materiālu vai intelektuālu vērtību (Hibnere,1998,5).

Analizējot dažādu autoru darbus var secināt, ka R. Bebre un S. Ķirse, savos darbos ir nonākušas pie kopēja secinājuma, lai attīstītos bērna radošums un radošā darbība, svarīga ir vide, kurā bērns darbojas. Svarīgi ap bērnu ir radīt tādu vidi, kas bagātinātu bērna sajūtas un viņa sensoro pieredzi (Ķirse, 2000, 70). Bērns atklāsies, ja radoša darbība būs viņa vecumposmam un interesēm atbilstoša. Ar tās palīdzību var saskatīt bērna tieksmi un intereses, var vērot viņa patstāvīgo attīstību. Darbībā izpaužas bērna patiesais radošums (Bebre 2003, 280).

Bērnībā, kad bērniem ir dabiska, aktīva tieksme uz radošu darbību, tā ir maksimāli sekmējama. Tās rezultātā notikusi psihiskā attīstība var būt par sākumu radošās darbības potenciāla izveidei (Hibnere, 1998, 5).

R. Fišers uzskata, ka ikviens bērns piedzimst ar radošām spējām un mūsu pienākums bērniem ir nodrošināt klimatu, vai vidi, kas sniegtu atbalstu bērna radošajiem pūliņiem. R. Fišers atsaucas uz psihologa Karla Rodžera teikto - lai cilvēks varētu radoši darboties, viņam nepieciešamas divas lietas: psihiskā drošība un psihiska brīvība (Fišers, 2005, 52-53).

Tāpat R. Fišers uzsver, ka radošās spējas veicina psihiskās brīvības izjūta, sagādājot bērnam izpausmes brīvību, un bērnu radošā gara izpausmes nevajag ierobežot, bērnam ir jājūtas pietiekami drošam, lai viņš varētu izmēģināt kaut ko jaunu, juzdamies brīvs (Fišers, 2005, 53).

Arī R. Alijevs uzskata, ka katram bērnam, mazākā vai lielākā pakāpē ir raksturīgas spējas un arī vēlēšanās, radoši darboties- apliecinot sevi kā radošu personu, kamēr tās nav apslāpētas (Alijevs, 2005, 177).

Bērna radoša darbība nav iedomājama bez iztēles, jo iztēle ir bagātāka un spilgtāka, jo bērnam rodas vairāk idejas kuras īstenot.

Š. Gavina uzsver, ka iztēle ir maģiska, tā ietver sevī izpratni un pielīdzināšanos dabas principiem, kas valda universā un kas māca izmantot šos principus apzināti, radoši (Gavina, 1996,7).

Savukārt R. Džeja par bērna iztēli saka, ka iztēle ir brīnums- tā ir brīvība no ikdienas realitātes, no atbildības, no pieaugušo dzīves ierobežojumiem. Vecāku un pedagogu uzdevums ir ieaudzināt bērnos reālu uztveri, atbildības izjūtu un pienākuma apziņu, tomēr tas nav iemesls, lai atņemtu bērnam ticību brīnumam (Džeja, 2010, 32).

Bērna pasaule, ar radošas darbības palīdzību ir padarāma daudzveidīgāka, plašāka, daudz skaistāka, priecīgāka, emocionāli bagātāka. Kreatīvas personības attīstībā pats svarīgākais ir bērna radoša patstāvīga darbība ļoti plašā laukā. Tā jau bērnība ir sociāli nozīmīga. Bērnu radošās darbības veidi ir attīstošās rotaļlietas, pasaku lasīšana, dziedāšana, brīvās fiziskās kustības, estētiskās darbības veidi, kuros izšķiroša nozīme ir redzei- vizuāli uztveramai, vadāmai un kontrolēti manuālai darbībai- zīmēšanai, aplicēšanai, veidošanai, konstruēšanai, darbam ar papīru un citiem materiāliem, rotaļu teātrim (Hibnere, 1998,13).

V. Hibnere uzskata, ka radošās darbības izkopšanā un sekmēšanā nozīmīga vieta ir ne tikai praktiskai darbībai, bet arī bērna redzesloka paplašināšanai. Mūsdienās, bērns savas zināšanas lielā mērā uzņem caur televīziju un internetu, tāpēc svarīgi ir bērnam būt pie dabas, lai bērns savā atmiņā saglabātu pēc iespējas vairāk no dabas, ziedošas pļavas, viļņojošas rudzu druvas, mirdzošas jūras tēlu (Hibnere, 1998, 99).

D. Kalēja - Gasparoviča atsaucoties uz V Hibneri un G. Sakru raksta, ka atbilstoši pirmsskolas vecuma bērnam iecere radoši darboties rodas vidē, kurā viņš dzīvo. Bērna pašizpausmes nepieciešamie priekšnosacījumi ir īstenības izzināšana, atsevišķu attēlojamo priekšmetu, figūru vai parādību novērošana apkārtējā vidē. Jo radoši aktīvāks ir bērns, jo attīstītāka

ir viņa uztvere un novērošanas spējas, jo vairāk ieceru objektīvajā realitātē viņš gūst savai darbībai.

R. Džeja grāmatā *Lai bērni būtu laimīgi*, izvirza svarīgus principus bērnu radošās darbības aktivizēšanai:

- dot bērnam iespēju radoši un brīvi izpausties, darboties;
- neuzspiest savas vēlmes;
- vairāk būt dabā;
- piedalīties kopīgās rotaļās un aktivitātēs.

I. Freiberga raksta, ka bērns ir izdomas bagāts. Jaunā apgūšana izraisa attiecīgu aktivitāti – viņam gribas ne tikai uzzināt, izzināt, bet arī iegūto likt lietā – izmēģināt, darīt kaut ko neparastu, bet bērnus aizrauj pats radīšanas process, kuram raksturīga radoša variēšana ar iegūtajām zināšanām un spriedumiem. Radīšanas process sekmē vieglu un ātru pāreju no vienas idejas uz otru. (Freibergera, 2002, 166)

D. Kalēja- Gasparoviča un I. Brikša uzver, ka radoša darbība kā mērķis pati par sevi ir bezjēdzīga. Nozīmīgus un jēgpilnus mērķus un līdzekļus radošai darbībai piedāvā dzīves situācijas (Brikša, Kalēja- Gasparoviča, 2020, 15).

Pamatojoties uz iepriekš analizēto, var apkopot radošās darbības kritērijus/ rādītājus/ pazīmes (skat.1. tabulu).

1. tabula. Radošās darbības kritēriji/ rādītāji/ pazīmes

Kritērijs/ radītājs	Pazīmes
Oriģinalitāte	Iejas unikalitāte, tās neparastums, svaigums.
Vieglums	Iejas rašanās ātrums un skaits
Elastība, plastiskums	Iejas strukturāla daudzveidība, pāreju biežums no vienas radīto objektu grupas uz citu.
Daudzveidība	Lieto daudzveidīgus tehniskos paņēmienus
Patstāvība	Ātri un atraisīti iesaistās darbībā

Secinājums.

Radoša darbība ir pašizpaušmes, pašizteikšanās veids, sevis izzināšana, pašattīstīšanās, apkārtējās pasaules iepazīšana, pieredzes iegūšana un attieksmju veidošanās.

Radoša darbība ir spēja apkārtējo pasauli uztvert atvērti, *ņemot* visu, ko tā sniedz ar sajūtām un emocijām. Tā ir arī spēja analizēt, izvērtēt, izprast un pieņemt apkārtējo pasauli, kā arī radīt jaunu.

Radoša darbība ir kā jauna, iepriekš neredzēta veidošana, radīšana.

Lai sekmētu un bagātinātu bērna radošo darbību svarīga ir vide kurā bērns atrodas. Jo bērns būs vairāk redzējis un dzirdējis, jo bagātāka būs viņa iztēle, jo radošāka būs viņa darbība.

Analizējot dažādu autora darbus var pārliecināties, ka būtiski ir ļaut bērnam brīvi darboties un izpausties, neapslāpēt bērnam vēlmi darboties, uzspiežot savas velmes.

1.2. Bērnu vispārējais raksturojums

Teorijā tiek uzsvērts, ka bērna attīstībā personības attīstības nozīmīgākais posms ir pirmie septiņi gadi. Viens no pirmsskolas psihiskās attīstības priekšnosacījumiem ir rotaļa, lomu un sižetu rotaļu spēlēšana - bērni sevi sāk identificēt ar noteiktām lomām, sāk ievērot rotaļu noteikumus, sekot tiem līdz, tā attīstot paškontroli un normu izpratni, apgūst sociālās uzvedības normas (Krinkle,2002., Svence,1999).

V. Krinkele atsaucoties uz psihologa D. Elkoņina domām izceļ divus bērna psihiskās attīstības posmus, kas attiecināmi uz pirmsskolu:

1. Agrīnās bērnības, jeb mazbērna vecumposmā no viena līdz trīs gadu vecumam sāk attīsties personas galvenās kvalitātes- "ES" koncepcija, pašvērtējums, saskaršmes prasmes un iemaņas, sociālās lomas uz atdarināšanu un empātijas pamata-ka arī priekšmetu funkcionāla, lietu nosaukumu, egocentriska runas apguve.
2. Pirmsskolas vecumposmā no trīs līdz septiņu gadu vecumam bērni sevi sāk identificēt ar noteiktām lomām, attīsta paškontroli un normu izpratni, apgūst sociālās uzvedības normas. Šā perioda psihiskā attīstība ir pamats rezultātiem pārējos attīstības periodos. Savās labākajās izpausmēs pirmsskolnieki ir zinātkāri, izdomas bagāti, rosīgi un neatkarīgi (Krinkle,2002).

Cilvēka attīstība notiek trīs galvenajās jomās:

1. Fiziskā attīstība- izmaiņas organismā un orgānu sistēmās, ieskaitot nervu sistēmu, sensoro sistēmu, motoro sistēmu u. c.
2. Kognitīva attīstība- izmaiņas indivīda izziņas procesos, tā attiecas uz uztveri, domāšanu, valodas un runas attīstību, mācīšanos, uzmanības noturību, atmiņu, problēmu risināšanu, spriešanas spējām, morālo spriedumu veidošanos, kreativitāti u. c.
3. Sensori emocionālā attīstība- izmaiņas starppersonu aspektos (piemēram, attiecību veidošana ar vecākiem, draugiem, bērniem), emociju izpausmi, regulāciju, dažādu personības īpašību veidošanos noteiktos attīstības posmos u. c., (Miltuze,2021)

Fiziskā attīstība- pirmsskolas vecuma posmā bērniem ir raksturīga liela kustību aktivitāte, augšana, koordinācijas spēju pilnveidošanās. Bērnu muskuļi šajā periodā ir labāk attīstīti,

nekā bērna spēja tos kontrolēt. Sīkā pirkstu muskulatūra vēl tikai attīstās, tāpēc 4-5 gadus vecam bērnam var būt grūtības darīt sīkus darbus (griezts ar šķērēm, līmēt, vērt pērlītes, satver pareizi rakstāmpiederumus), tāpēc šīs darbības ir jāattīsta (Svence,1999,78).

Kognitīvā attīstība- saistās ar izziņas procesu un runas attīstību. G. Svence atsaucoties uz Ž. Piažē saka, ka, kognitīvo attīstību saista ar intelektu, domāšanu, kas 4-7 gadu vecumā norisinās kā pāreja no atdarināšanas un refleksijas uz loģisko domāšanu (Svence,1999,79). Kognitīvā attīstība ietver sevī uztveri, domāšanu, valodas un runas attīstību, mācīšanos, uzmanības noturību, atmiņu, problēmu risināšanu, spriešanas spējas, kreativitāti.

Uztvere- vizuāli mākslinieciskajā darbībā nepieciešama tēlainā uztvere. Tā ir izziņa, atpazīšana, vizuālo tēlu gūšana apziņā pēc to pazīmēm kopumā, visu daļu kopsakarā. Uztvere sniedz vizuālu informāciju par redzamām un darbībā attēlojamām objektu pazīmēm. Psiholoģijā ir zināms, ka no visiem uztveres veidiem vizuālā uztvere ir prioritārā, tā ir 80% apjomā. Šī uztveres īpatnība būtu jāievēro visās mācību jomās, taču īpaši apgūstot vizuālo mākslu (Hibnere,1998,49),

Redzes uztvere šajā vecumposmā jāattīsta īpaši. Vispirms jāturpina pilnveidot krāsu uztveri. 4 gadu vecumā bērniem jāprot nosaukt pamatkrāsas, 5 gadu vecumā- jāatšķir vienas krāsas nianses. (Svence,1999,80) Bērns pakāpeniski apgūst prasmi uztvert galvenokārt objektu krāsu, lielumu, formu, proporcijas, frontālu perspektīvu (Hibnere, 1998, 46).

Domāšana- ir saistīta ar cēloņu un sekū sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm. 4 gadu vecumā bērni jau atklāj, ka parādību cēloņi var slēpties lietu īpašībās. Par to, ka bērni šajā vecumā intensīvi meklē cēloņsakarības liecina viņu daudzi jautājumi “kāpēc” (Svence,1999.84) Domāšanā ir pastiprināts un vispārināts izziņas process. Bērniem tā galveno kārt pamatojas uz sensorajā izziņā gūtas informācijas pārstrādi. Personības attīstībā būtiska ir domāšanas patstāvība un plastiskums, prasme izdarīt patstāvīgus secinājumus mākslas vai vienaudžu darbu novērtēšanā. Bērna radošajā darbībā galvenie domāšanas veidi ir vairāki: uzskatāmi darbīgā, jeb praktiskā, uzskatāmi tēlainā un abstraktā domāšana (Hibnere,1998,91-92).

2.tabula. **Bērnu radošās domāšanas galvenie veidi** (Hibnere, 1998).

Abstraktā domāšana	salīdzināšana, analīze un sintēze, abstrahēšana un vispārināšana
Operatīva stratēģiskā domāšana	
Tēlainā domāšana	Vizuālā modelēšana-attēls, tēlojošā kompozīcija, ornamenta elements,

Līdz 4 gadiem dominē praktiskā domāšana, kas rodas praktiskās darbībās ar objektiem rezultātā. Apmēram 4–7 gadu vecumā domāšanas pamatā ir sajūtas un uztveres tēli. Bērni šajā vecumā jau spēj analizēt, ja redz lietas (Krastiņa, Andersone, Mencis, 2011, 8).

Valodas un runas attīstība- bērns intensīvi apgūst runas gramatiskās formas un jaunus, abstraktus jēdzienus. Notiek strauja intelektuālā attīstība, attīstās bērna domāšana, iztēle. Bērna interese virzīta uz cilvēku attiecību, lietu un parādību izzināšanu, tādējādi attīstot arī savus izziņas procesus. Pieaug interese par citiem bērniem, tieksme sadarboties ar viņiem, komunikācija ar pieaugušajiem un vienaudžiem. Bērns cenšas realizēt savu „Es” un nereti komunikācijā ar citiem cilvēkiem izmanto manipulācijas (Metodiskie ieteikumi, 2016, 4).

Uzmanība - tās nozīme saistās ar uztveres attīstību. Raksturīgi, ka bērna uzmanību pievērsta tikai pievilcīgie objekti, kurus pavada emocionāls pārdzīvojums. Uzmanība pirmsskolas vecumā ir pārsvarā netīša. taču veidojas pāreja no netīšās uzmanības uz tīšo, kas nepieciešama sākot mācības skolā. 4-5 gadus veci bērni uzmanību spēj koncentrēt apmēram 6-8 sekundes. Uzmanība ir saistīta arī ar gribas kvalitāti, ar paškontroles prasmēm un iemaņām socializācijas procesā (Svence, 1999, 86).

Uzmanība nepieciešama, lai sekmīgi veiktos jebkura darbība. Nepietiekami attīstīta bērna uzmanība kavē viņa psihes, radošās darbības un personības attīstību kopumā. Bērna uzmanības īpašības ir neliels apjoms un neliels koncentrēšanās ilgums Bērna uzmanība intensīvi, jeb sašpringti pievērsta interesantai un aizraujošai darbībai. Pirmsskolas vecumā dominē emocionālā vai netīšā uzmanība, tāpēc bērni ir aktīvi viņiem interesantās nodarbēs, (Hibnere, 1998, 110).

Atmiņa - ir izziņas process, kas ietver sevī agrāk uztvertā, pārdzīvotā un darītā tēla iegau-mēšanu, lai vajadzības gadījumā varētu tēlus reproducēt.

Vizuāli mākslinieciskajā darbībā galvenokārt nepieciešamam vizuālā- redzes un taustes atmiņa, emocionālā, verbālā, kā arī kustību atmiņa.

Redzes atmiņa ir galvenokārt vizuālās informācijas glabātuve, un tā paver ļoti plašas iespējas vizuāli mākslinieciskajā daiļradē operēt ar spilgtiem redzes tēliem. Īpaši nozīmīga ir vi-zuālo, jeb redzes tēlu atmiņa, jo ar tās palīdzību iegau-mē un saglabā apziņā dažāda veida vizuālo informāciju- veselus mākslas tēlus, vai to elementus, dažādu novērotu objektu tēlus, pareizu darbības paņēmienu demonstrējumus, savus darinājumus. Ļoti spilgta tā ir pirmsskolas vecuma posmā (Hibnere, 1998, 83-84).

Emocionālā atmiņa skar jūtu un pārdzīvojumu jomu. Bērnā ar spilgti izteiktu emocionālo atmiņu no uztvertā nereti atmiņā saglabājas pozitīvo pārdzīvojumu iespaidi, kam liela nozīme ir mākslinieciski radošajā darbībā, lai bērns spētu spilgti paust savu attieksmi. Tādēļ pedagoga stāstījuma, vai pedagoģiskajai informācijai jābūt emocionāli bagātai, lai maksimāli sekmētu bērna uztveri un atmiņu (Hibnere, 1998, 84-85).

Emocionālā attīstība- no 3 – 7 gadiem bērns izspēlē dažādas lomas, situācijas. Tajās atspoguļojas bērna iekšējās pasaules aktualitātes – ko viņš pārdzīvo, kā jūtās, ko pieredzējis apkārtējā vidē. Vienlaicīgi sevi identificējot ar dažādām lomām, iedzīvinot savā pasaulē to, ko redzējis pieaugušo dzīvē. Bērni atkārto tēta un mammas attiecības, attēlo televīzijā redzēto, pasakās dzirdēto, visu to, kas spēcīgi palicis atmiņā. Mēs pieaugušie, vērojot bērna rotaļu, varam izprast viņa dzīvē aktuālo, to, ar ko bērns nespēj padalīties vārdiem, noformulēt, arī lūgt pēc atbalsta (Žurilo, 2016).

Emocijas ir patstāvīgs psihe process, tās ir saistītas ar kādu konkrētu objektu vai situāciju. Pirmsskolas vecuma bērni vēl neprot valdīt pār saviem pārdzīvojumiem, viņam cik pēkšņi emocijas rodas un spēcīgi izpaužas, tikpat pēkšņi tās arī pierimstas (Hibnere, 1998, 114).

G. Svence uzskata, ka bērni jau kopš dzimšanas ir emocionāli ļoti uzņēmīgi, viņu saskarsme ar ār pasauli norit galvenokārt jūtu līmenī. Tā veidojas bērna emocionālā būtība, kas notiek, kādu viņš redzēs pasauli un pats sevi tajā. 2-4 gadīgu vecumā bērna mācīšanas un audzināšanas procesa attīstība ir atkarīga no bērna emocijām un jūtām. Svarīgi, kā bērns izturas pret sevi, pret pieaugušajiem un vienauzdzīgiem, kā bērns pārdzīvo savas veiksmes un neveiksmes. Bērniem ir emocionāli neapvaldītāks raksturs nekā periodā pirms un pēc tā. Viņiem ir raksturīgas ambivalentas (iekšēji pretrunīgas jūtas, vai domas) jūtu izpausmes – vienlaikus bērni var dusmoties un būt līdzjūtīgi, zaudēt paškontroli un palīdzēt kādam. Bērns var izjust vainas apziņu un meklēt sev attaisnojumu. Šajā vecumā bieži veidojas konflikts starp „Es gribu!” un „Tā vajag!” Šo konfliktu saista ar emocionālo decentralizāciju, kad arvien pieaugoša bērna socializācijas pakāpe spiež atteikties no dabiskā egoisma un biežāk rēķināties ar citiem (Svence, 1999, 89).

Pirmsskolas vecumā turpina attīstīties arī bērna raksturs. Tā izveidi ietekmē gan iedzimtība, gan audzināšana, gan vide kopumā.

A. Špona atsaucoties un A. Ādleru uzsver, ka bērna attīstībā nozīmīga ir pirmsskolas vecumā iegūta pieredze, jo tā ietekmē cilvēku vēlākajos dzīves posmos (Špona, 2004, 21)

Savukārt R. Purmale uzsver, ka tas, ko bērns izjutis agrā bērnībā vēlāk parādīsies, kā spējas vai trūkumi, ka dzīvesprieks, vai nepatika, zinātkāre vai negribēšana, utt., (Purmale, 2000, 13).

Secinājums.

Pamatojoties uz teorētisko analīzi var secināt, ka bērna pirmie septiņi gadi ir svarīgi bērna attīstībā. Bērna attīstībā liela loma ir kā ģimenei, tā pirmsskolai. Šajā periodā attīstās bērna valoda, domāšana, iztēle, intelekts, pieaug interese par citiem bērniem, sadarbība ar viņiem,

komunikācija ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Jo vairāk šajā periodā ieguldīsim bērnos, jo intelektuālākas, gudrākas, radošākas un pašpārliecinātākas personības viņi būs nākotnē.

2. Vizuālās mākslas nodarbības pirmsskolā

2.1. Radošas darbības pieredzes bagātināšanas mācību saturs

Svarīgi, lai pirmsskolā noteicošais ir nevis apgūto zināšanu apjoms, bet emocionāla pasaules uztvere un radoša darbība (Špona, Čehlova, 2004, 134).

Mācību saturs ir mērķtiecīgi organizēta skolēna mācību darbība, kurā mācību satura iekļautās vērtības (zināšanas, prasmes, attieksmes) kļūst par skolēna ieguvumu. Izglītības satura apguves procesā skolēns pārņemto lietu sociālās nozīmes, darbību pamatveidus, cilvēku tikumiskās uzvedības, saskarsmes pamatformas u. c. kvalitātes (Skujiņa V., Beļickis I., Blūma D., Koķe T., Markus D., Šalme A. 2000).

Analizējot dažādu autora darbus var pamanīt, ka vairāki autori, V. Hibernere, J. Riņķis, B. Frīdenberga ir nonākuši pie secinājuma, ka vizuālajai mākslai bērna dzīvē ir īpaša nozīme. J. Riņķis uzskata, ka radoši darbojoties mākslas jomā, bērnam tiek izsaukts iekšējs pārdzīvojums. Ja bērnu pārdzīvojumam ļauj izpausties radoši, bērns varēs atbrīvoties no savām uzkrātajām pozitīvajām un negatīvajām emocijām. (Riņķis, 2007, 52).

Vizuālās mākslas darbība attīsta un veido bērna novērtēšanas spējas, estētisko uztveri un gaumi, mākslinieciskās spējas, prasmi patstāvīgi veidot kompozīcijas, izmantojot dažādus materiālus, attēlošanas paņēmienus un vizuālas mākslas tehnikas (Frīdenberga 2003.5).

Vadlīnijas ir noteikts, ka kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā jomas mācību priekšmetā vizuālā māksla, noslēdzot izglītības posmu, bērns mērķtiecīgi vēro, klausās un iztēlojas, rada un īsteno ideju daudzveidīgā darbībā, mērķtiecīgi izmanto mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus un ja nepieciešams, kombinē tos, izvēlas un radoši izmanto dažādus materiālus, stāsta par savu pieredzi radošā darbībā, raksturo vizuālas mākslas darba radīto pārdzīvojumu (Skola 2030).

Vizuālā māksla ietver sevī plašu vizuālo klāstu, ko bērni izmanto, lai izteiktos, sazinātos, pilnveidotu savu domāšanu, iesaistītos estētiskajā izpētē un pētniecībā. Daži izplatītākie piemēri ir glezniecība, māla darbi, kolāžas, aušana, celtniecība un fotogrāfija, lai gan ir vēl daudz vairāk vizuālās izteiksmes un izpētes veidu. (Yilmaz,2021).

Zīmēšana, aplicēšana, veidošana un konstruēšana rosina bērnus izteikt savus emocionālos pārdzīvojumus un lietot tēlotājmākslas nodarbības gūto pieredzi. Darbošanās attīsta katra bērna iztēli un radošās darbības spējas. Ar tēlotājmākslas palīdzību bērna pasaule padarāma skaistāka, priecīgāka, daudzveidīgāka un emocionāli bagātāka. Tā rosina bērnu pašu radīt darbus, kas atspoguļo vēroto vai fantāzijas radīto. Ar šīm darbībām tiek

veicināta arī bērna psihisko procesu attīstīšana: sajūtas, uztvere, atmiņa, iztēle, uzmanība un griba (Frīdenberga, 2003,5).

Zīmēšana - grafisks priekšmetu attēlošanas veids. Lai gan zīmēšana ir sarežģītāka par veidošanu un aplicēšanu, tomēr bērni sāk zīmēt agrāk, nekā veidot un aplicēt (Biezā, Kauce, Kromāne, Līduma, 1971, 34). Pirmsskolas vecuma bērna zīmējums vispirms galvenokārt attīstās stihiski un spontāni ģimenē (Hibnere, Grasmane, 2000, 35).

Bērni zīmēšanu neuzskata par mākslu, viņiem tā ir komunikācija, jo ar vārdiem pateikt nevar. Bērns sazinās ar pasauli, aplicina sevi un citiem, ko viņi ir atklājuši, iemācījušies, ko domā un jūt. Bērna zīmējums ir unikāls, jo sniedz mums informāciju par to, ka viņš redz pasauli, uztver lietas. Zīmējumos redzama bērna iekšējā burvība, attīstība, uztveres jūtīgums un tīrība, nekā samākslota.

Bērni zīmē

- to, kas viņiem ir svarīgs;
- to, ko zina;
- to, ko šajā momentā ir atcerējušies;
- emocionālo ideju;
- to, ko redz – vizuālās domāšanas izpausme; to, ko redz bērni, nav tas, ko redz pieaugušie;
- neredzamo realitāti (Kalēja- Gasparoviča,2020,18).

Zīmējot bērni zīmē paši savu kognitīvo izpratni par sevi un savu pasauli, nevis cenšas radīt reālistiskus attēlus, un tieši šīs kognitīvās izpratnes skolotājiem ir jācenšas apzināti izpētīt un padziļināt (Hargraves, 2017)

Bērnam augot, mainās zīmējums, viņa dabiskā izpausme mazinās, jo parādās citas intereses, mainās pašvērtējums, rodas saspringtība, tieksme uz pareizo, parādās citi mērķi, citāda uztvere un domāšana. Skolotāja un pieaugušo uzdevums – neapslāpēt un noturēt šo māksliniecisko aizrautību pēc iespējas ilgāk. Parādīt bērnam, kā apvienot šo brīvības izjūtu ar sev izvirzītajiem jaunajiem mērķiem. (Kalēja- Gasparoviča, 2020, 18).

Aplicēšana - ir ornamenta, kāda priekšmeta, vai figūras attēla radīšana plaknē, izmantojot siluetu par mākslinieciskas izteiksmes līdzekli. Bērniem 4/5 gadu vecumā piemērotāka ir papīra silueta izplēšanas paņēmieni. Šajā vecumā sīkas kustības viņiem vieglāk ir izdarīt ar pirkstiem, nekā ar grieznēm. (Hibnere.1977,63)

Kolāža - mākslas darbu rada, pie darba virsmas (kartona, īpaši sagatavota audekla) pielīmējot dažādus materiālus un priekšmetus, kuri no pamatnes atšķiras ar faktūru vai krāsu: avīzes, tapetes, auduma gabaliņus, koku, mūsdienās arī plastmasu. Izmantoja arī ar krāsu sajauktus pelnus, zāģu skaidas, smiltis – tika radīti efekti, kas iedarbojas ne tikai uz redzi, bet

arī uz tausti. Kolāžu var papildināt ar jebkuru tehniku – akvareli, tušu, gvašu u. c. Kolāžu veido, lai radītu pārsteiguma efektu, saasinātu mākslas darba uztveres pakāpi (Kaleja - Gasparoviča, 2020,35).

V Hibnere un L. Grasmane uzsver, ka vizuālā māksla ir kultūras sastāvdaļa. Ar mākslu pedagoģiskajā procesā un dzīvē var nodrošināt neverbālu saskarsmi. Māksla ir augsta līmeņa vērtību apkopojums. Sākotnēja orientācija uz vizuālo mākslu kā vērtību ir būtisks radošas personības un vizuāli radošas darbības attīstības nosacījums. Vizuālā māksla nav mākslas pedagoģijas fons, bet ir bagātīgs mācību saturs līdzās praktiskajai darbībai. Iepazīstināt ar mākslu nozīmē noskaidrot mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus, tehnikas un kompozīciju (Hibnere, Grasmane, 2000, 9).

Mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem ir lielas estētiskās vērtības. Ar to palīdzību bērni var iecerēt un iztēloties savu darbu variantus un padarīt vizuālo tēlu patīkami uztveramu. Viņi radošā pedagoģiskā vidē, gadu no gada uzkrāj un pilnveido savu vizuālo līdzekļu “arsenālu” apziņā. (Hibnere, Grasmane, 2000, 43)

V. Hibnere un L. Grasmane uzver, ka daudzveidīgu vizuālas darbības tehniku un vienlaicīgi mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu apguve nodrošina mākslas darbu objektīvu uztveri un maksimāli sekmē radošās darbības attīstību (Hibnere, Grasmane, 2000, 64).

D. Kalēja- Gasparoviča uzver, ka lai bērns gūtu pēc iespējas bagātāku pieredzi, zīmēšanas darbiem vēlams piedāvāt un kopīgi izmēģināt dažādus grafiskos materiālus: grafīta un krasu zīmuļus, eļļas krītiņus un pastelkrītiņus, ogli, dažāda izmēra flomāsterus, pildspalvas, iepazīt dažādus instrumentus- otu, niedrīti, koka skaliņu, spalvu u.c, to satvērienus un tehniskos paņēmienus- zīmēšanu ar zīmuļa galu un sānu, dažādus piespiedienus. Katrs no tiem atstāj vizuāli atšķirīgas pēdas uz papīra lapas, kuras savukārt stāsta par atšķirīgām dzīves situācijām un noskaņām: ziemas ledaino vēju zīmē ar krītiņa kantīti, lai līnija rastos griezīga; mākoņu aitiņas zīmē ar krītiņa sānu, lai līnija būtu pūkaina.

Zīmējot lineāru zīmējumu, skolotājs dažādo vingrinājumus, pievēršot uzmanību līniju

- virzienam – vertikāls, horizontāls, diagonāls, slīps, paralēls;
- veidam – taisnas, liektas, laužas līnijas;
- izmēram – platas, šauras, garas, īsas līnijas;
- piespiedienam – spēcīgas, vieglas, ātras, lēnas līnijas;
- raksturam – maigas, asas, vienmērīgas, plastiskas, mainīgas, izjustas, cietas utt., (Kalēja- Gasparoviča, 2020,34).

Kopš pirmsskolas vecuma grafīta un krāsu zīmuļus bērns lieto ikdienā savā spontānajā zīmējumā. Ar zīmuli galvenokārt jāzīmē viegli, taču V. Hibnere un L. Grasmane uzsver, ka mācot pareizi tos lietot, uzmanība būtu jāpievērš dažādam rokas piespiediena

spēkam, jo no tā ir atkarīgs zīmējuma izteiksmīgums. Reizēm zīmējot ir nepieciešams bālāks, vai spilgtāks klājums, tad zīmuli var piespiest stingrāk vai vieglāk (Hibnere, Grasmane, 2000,73).

Vaska krītiņus bērniem ir viegli vadīt pa papīru, lai iegūtu paredzēto rezultātu. Darba laikā krīta stienīša slīpums attiecībā pret papīra plakni var būt mainīgs- dažādi noliekts vai vertikāls atkarībā no zīmējamās līnijas platuma un rakstura. Lietojot krīta stienīti, visplatāko laukumu iespējams uztvīkt ar tā sāniem, bet ja ir vajadzība ieklāt fonu, tad ar roku izdara ļoti ātras un vieglas plaša vēziena kustības no horizontāli pagriezta papīra vienas malas, līdz otrai. Pedagoģs pie tāfeles ar tāfeles krītu demonstrē kādu izteiksmes līdzekli iegūst, ja zīmē ar stienīša galu un kāds atšķirīgs vizuāls rezultāts un izteiksmes līdzeklis ir panākams, ja zīmē ar stienīša sāniem.

Pasteļkrītiņi ir veidoti no krāsu pigmenta kas, ir salipināti kopā. Tie ir izmantojami gleznieciskajos pasteļu darbos, pigmentu sajaucot uz papīra ar berzīti. Pasteļkrītiņus parasti lieto uz tumša kolorēta papīra., tie ir piemēroti dažādiem dekoratīvajiem darbiem, piemēram ziedu zīmējumiem (Hibnere, Grasmane, 2000,85-88). Zīmējot ar pasteļkrītiņiem darbi būs ļoti interesantos toņos un matēti, kas ir neraksturīgs pārējām tehnikām.

Jaukto tehniku varianti ir ļoti daudzveidīgi. Tie ir divu slāņu, vai daudz slāņainu bērnu zīmējumi. Zīmējot jauktajās tehnikās bērni aktīvi pēta, analizē darbības procesu un rezultātu. Tā ir sava veida meklējumdarbība, lai atrastu ieceres izteikšanai vispiemērotāko variantu (Hibnere, Grasmane, 2000,88-95).

Bērnu gleznieciskā rakstura darbiem piemērota ir guašas un akvareļa tehnika. Gleznojuma izteiksmību var panākt ne tikai ar krāsu un to attiecībām, bet arī ar triepienu daudzveidību. Bērni pamatā (tieši tapāt kā profesionālajā glezniecībā) laukumu aizklāj ar ekspresīvu (t. i., dzīvelīgu, kustīgu) triepienu, kur roka strādā ar dažādu ātrumu (ātrāk un lēnāk); dažādu spēku (smagāk un vieglāk); dažādos virzienos (uz augšu, leju, pa labi, kreisi, slīpi) un veidos (virpuļoti, taisni, lauzīti). Tātad nekas netiek krāsots, kā tas bieži tiek novērots praksē (Kalēja – Gasparavoča, 2020, 32).

Vizuālā māksla ir bagāta joma, caur kuru bērni var izpētīt un atspoguļot savu pieredzi, vērtēt, domāt un attīstīt savas radošās domāšanas spējas. Ar vizuālās mākslas palīdzību bērni var uzzināt par simboliskajām attēlošanas un komunikācijas sistēmām. Faktiski vizuālā māksla veicina bērnu mācīšanos vairākos veidos (Yilmaz, 2021).

Vizuālā māksla palīdz bērniem sazināties vienam ar otru, jo īpaši, ja skolotājs rada bērniem iespējas strādāt pie kopīgiem projektiem vai kopīgi izpētīt intereses. Šādas iespējas mudina bērnus apmainīties ar idejām, apsvērt risinājumus un, sadarbojoties, attīstīt kopīgas nozīmes. Šī pieredze var arī mudināt bērnus attīstīt savu verbālo valodu (Probine, 2018).

Secinājums. Pamatojoties uz teorētisko analīzi var secināt, ka zīmēšana ir veids ko bērni izmanto, lai izteiktos, izteiktu savus emocionālos pārdzīvojumus, sazinātos ar pasauli, pilnveidotu savu domāšanu, iesaistītos estētiskajā izpētē un pētniecībā. Vizuāla māksla ir joma caur kuru bērni var izpētīt un atspoguļot savu pieredzi, vērtēt, domāt un attīstīt iztēli un savas radošās domāšanas spējas. Tāpat svarīgi būtu atzīmēt, ka, lai attīstītu un sekmētu pirmsskolas vecuma bērnu radošo darbību vizuālajā mākslā un lai bērns gūtu pēc iespējas bagātāku pieredzi, bērniem būtu jāapgūst noteiktas zināšanas, prasmes un iemaņas, jāapgūst dažādas daudzveidīgas vizuālas darbības tehnikas un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi.

2.2. Pedagoģiskā darbība

Pedagoģiskā darbība ir process, kurā pedagoga vadībā tiek īstenoti pedagoģiskie (mācību un audzināšanas) uzdevumi, veidojot izglītotu, attīstītu izglītojamā personību un liekot pamatus izglītojamā sekmīgai socializācijai un aktīvai darbībai. Tātad pedagoģiskajā procesā bez mācību procesa notiek arī audzināšanas process. Pedagoģiskajā praksē mācību procesu un audzināšanas procesu ir grūti atdalīt vienu no otra, jo tie ir cieši saistīti savā starpā (Lasmanis, 2010).

Bērna mācīšanās rezultāts ir nevis konkrēta priekšmeta izgatavošana vai zināšanu iemācīšanās kā vienreizējs notikums, bet ilgtermiņa prasmju attīstība. Tam kalpo mērķtiecīgi, jēgpilni, daudzveidīgi skolotāja uzdevumi un mācību materiāli, kā arī atbilstoši iekārtota vide. Skolotājs plāno mācībās sasniedzamo rezultātu, iekārto vidi un izvēlas materiālus un uzdevumus, viņš vada un novēro bērnu mācīšanos, līdzdarbojas, novērtē bērna sniegumu un attīstību, sniedz attīstošu atgriezenisko saiti, kura rosina uzlabot sniegumu, pamēģināt ko jaunu (Skola 2030).

Lai īstenotu veiksmīgu pedagoģisko procesu, pedagogam būtu svarīgi ievērot vadlīnijās paredzēto, ka bērniem tiek dota iespēja mācīties iedziļinoties un ar prieku, domāt un praktiski pētīt, sadarboties, apgūt zināšanas un prasmes un pašiem prast tās novērtēt. Skolotāja uzdevums mācīšanās procesā ir piedāvāt daudzveidīgus uzdevumus un atbalstošus mācību līdzekļus – spēles, konstruēšanas materiālus, rotaļlietas, attēlus, kas ļauj bērnam vingrināties, kļūdīties un modelēt savu darbību, nesteidzinot pabeigt iesākto un katram pašam paplašināt savu pieredzi (Skola 2030).

V. Hibernere uzskata, ka bērna radošās darbības spējas, tāpat ka visas citas spējas attīstās pakāpeniski bērna aktīvās darbības procesā- vecāku, pedagogu, mākslinieka, vai citu pieaugušo vadībā. Pedagoģiskais process ir divpusīgs korelatīvs process. Pedagoģis nonāk ar bērnu verbālā

un neverbāla saskarsmē. Šāda saskarsme ir pozitīvi orientēta. Skolotāja darbā ir pedagoģiskā jaunrade, bērna- mākslinieciskā jaunrade. Tāpēc ir svarīgi, lai pedagogs un bērns būtu līdzvērtīgi sadarbības partneri. Lai abas puses būtu atvērtas viena otrai. Bērna un pedagoga mijiedarbība būtu saskaņota kontekstā ar smalku attiecību sistēmu draudzīga atmosfērā, tomēr ar ievērotu darba distanci (Hibnere, 1998, 15).

Svarīga atziņa pedagoģiskajā darbā ir ievērot bērna iepriekš sasniegto attīstības līmeni un paredzēt, kādas iespējas bērnam ir apgūt kaut ko jaunu, kādas jaunas personības īpašības bērns varētu attīstīt (Hibnere, 1998, 15).

Tapāt V. Hibnere uzsver, ka pedagogs nedrīkst bērnam uzspiest savas vēlmes, to, kas viņam nav pieņemams, kas neatbilst viņa attīstības līmenim. Labs pedagogs prasmīgi vada radošo darbību, attīstot personību un palīdz saviem audzēkņiem saglabāt bērniību (Hibnere, 1998, 15).

B. Frīdenberga uzsver būtisku faktu, kas ir liela problēma pedagoģiskajā procesā, ka pedagogi bieži pievērš uzmanību tikai darbības rezultātam, nepievēršot uzmanību jaunrades procesam, nesaprotot zīmējuma, vai cita mākslas darba saturu. Bērnam ir svarīgi, lai viņu uzklasa, par iecerēto un rezultātu. Bieži pieaugušais paskatoties uz bērna darbu izsaka negatīvas piezīmes, kas var radīt negatīvu attieksmi pret vizuālas mākslas darbību un izraisīt nevēlēšanos tajās piedalīties vispār (Frīdenberga, 2003, 7).

Izglītības alternatīvās teorijas autors I. Beļickis uzsver, ka visi bērni nav vienādi un svarīgi ir ievērot, ka katram bērnam ir savas intereses, katrs bērns attīstās pēc sava iekšēja plāna un katram bērnam piemīt savs absorbētāja gars, un katram bērnam ir savas bērnišķīgas brīvības izjūta. Bērns pats attīsta savu patstāvību, brīvi izvēloties materiālus un spontāni darbojas ar tiem (Beļickis, 2001, 79).

Skolotāja uzdevums ir palīdzēt atraisīties bērna radošajām spējām, pamanīt un noformulēt viņa idejas, piedāvāt iepazīt mākslinieciskos līdzekļus, tehniku, tehniskos paņēmienus, lai bērns spētu mērķtiecīgi lietot vizuālo valodu savas idejas īstenošanai. Skolotājs piedāvā izmēģināšanai *radošuma tehnikas* (idejas radīšana), palīdz regulēt idejas īstenošanas (materiālā) gaitu vizuālās izteiksmības kāpināšanai un tehniskajam risinājumam (Kalēja-Gasparoviča, 2020, 14).

Skolotāja uzdevums ir radīt tādu pedagoģisko procesu, kur bērns bagātina savu radošās darbības pieredzi. Tas nozīmē, ka skolotājs iepazīstina ar materiālu, tehniku un tehnisko paņēmieni daudzveidību, lai bērns zinātu, kā panākt vajadzīgo vizuālo efektu atbilstoši savai iecerei. Piemēram, gleznot ar pasteli vai guašu uz tumša fona ir košāk un izteiksmīgāk, nekā gleznot uz balta pamata. Zīmējot, turot krītiņu, lai izmantotu sāna malu, var sasniegt mīlīgu izteiksmi, bet, turot to stāvus un zīmējot ar kantīti, var panākt griezīgu efektu. Tas pats attiecas

uz gleznošanas procesu, kur otas piespiediens tiek variēts, lai radītu triepiena daudzveidību atbilstoši kādai dzīves situācijai vai noskaņai. Līdz ar to var teikt, ka vizuālajā mākslā nepastāv nosacījums – pareizi/nepareizi turēt darbarīku. Darba rīku satvēriens ir atbilstošs iecerei un vizuālajam mērķim, izteiksmībai, kuru cilvēks vēlas sasniegt. Šī satvēriena daudzveidības izjūta bērnam piemīt dabiski, bet skolotājs, nepārvaldot mākslinieciskās izteiksmības likumības, zīmēšanu jauc ar rakstīšanas darbību, liedzot bērnam rokas satvēriena elastības attīstību, padarot to stīvu, vienveidīgu, līdz ar to skolotājs mazina mākslinieciskās izteiksmības radīšanas iespējas (Kalēja-Gasparoviča, 2020, 15).

Skolotājam pēc iespējas biežāk jāsniedz bērnam nepieciešamais atbalsts un palīdzība, jāuzsver uzdevumu patstāvīgas izpildes nozīmi, atzīmējot bērna panākumus. Ļoti svarīgi par jebkuru labi paveiktu darbu bērnu uzslavēt. Svarīgi ir neatstāt neievērotus bērna sasniegumus. Skolotājam jābūt organizatoram un bērna sabiedrotajam pedagoģiskajā procesā (Metodiskie ieteikumi, 2016, 6).

Pirmsskolas mācību programmā Skola2030 tiek norādīts, ka pedagogam, kā mācību procesa plānotājam un virzītājam būtu:

1) jārada situāciju, kurā bērnam rodas vajadzība apgūt jaunas zināšanas, izpratni, prasmi vai ieradumu, jāpārrunā sasniedzamo rezultātu (kā, kur, ar kā palīdzību to izdarīt), jānoskaidro bērna iepriekšējo pieredzi (ko bērns jau zina un prot;

2) jāpiedāvā jaunu informāciju un iespēja gūt daudzveidīgu mācīšanās pieredzi un jāpārrunā, kādiem jābūt vērtēšanas kritērijiem, jāvirza bērna mācīšanos un jāatbalsta, kad tas nepieciešams, jāaicina izmantot apgūto dažādos veidos un vārdiski apstiprināt paveikto;

3) jānovērtē bērna sniegumu, sekojot līdz izpratnes un prasmju attīstībai ilgtermiņā, nosaucot sasniegto un raksturojot izaugsmi, jārosina bērnu pašu novērtēt savu sniegumu pēc sākumā izvirzītajiem kritērijiem, jāpārrunā, kur apgūtā prasme vēl varētu noderēt un kā to uzlabot (Pirmsskolas mācību programma Skola2030,5).

Lai pedagogs varētu strādāt brīvi un radoši, viņš sastāda sava darba optimālu daudzveidīgi variējamu bāzes modeli- jāparedz galvenās pedagoģiskās kvalitātes:

1. bērna psihes attīstība, ievērojot tās struktūru, lai radoša darbība izietu cauri viņa ES apziņai.
2. lai tā vienlaicīgi būtu saskaņota ar bērna radošas darbības attīstību.

Būtisks uzsvars mācību procesā likts uz drošu un atbalstošu vidi un attīstošu atgriezenisko saiti no pedagoga puses, lai rosinātu bērnu pašu domāt par savu mācīšanos un sasniegto rezultātu (Skola 2030).

Skola 2030 Mācību un metodiskais līdzeklis pirmsskolas mācību programmas īstenošanai, kultūras izpratnes un pašizpausmes māksla mācību jomā ir dotas skaidras norādes skolotāja darbībai, lai veiksmīgi varētu īstenot pedagoģisko procesu mākslas jomā.

3.tabula Mākslas veidi un to izteiksmes līdzekļi. Vizuālā māksla (Skola 2030)

Skolotāja darbība	Bērna darbība
Pievērš bērna uzmanību līnijām, laukumiem, formām, krāsām, faktūrām, tekstūrām apkārtējā vidē un mākslas darbos. Piedāvā atslēgvārdus to raksturošanai.	Vēro un salīdzina krāsas, līnijas, laukumus, formas, tekstūras, faktūras apkārtējā vidē un mākslas darbā.
Piedāvā radošu vidi – iedvesmo, atbalsta, nesteidzina, ieklausās, ieskatās. Piedāvā pētīt krāsas, līnijas, laukumus, formas, tekstūras mākslas darbos un apkārtējā vidē. Rosina saskatīt izteiksmes līdzekļus un to radīto noskaņu, raksturu mākslas darbos.	Nosauc priekšmeta, dabas objekta krāsu saviem vārdiem, kā arī izmantojot skolotāja piedāvātos atslēgvārdus. Parāda nosauktās krāsas, laukumus, triepienus, līnijas, tekstūras mākslas darbos (reprodukcijās)
Piedāvā radošai darbībai daudzveidīgus mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus (krāsa, tekstūra, triepiens, laukums, forma, līnija, punkts).	Zīmē un glezno vertikālas, horizontālas, apļveida, laužas līnijas vai triepienus, ripuļus un virpuļus, liek punktus neierobežotā laukumā.
Darbojas kopā ar bērnu un komentē savu darbību. Rosina bērnu eksperimentēt, nesteidzina, ļauj izbaudīt atklājuma prieku, pārrunā iegūto rezultātu. Aicina dažādot krāsas, līnijas, laukumus, tekstūras, faktūras. Respektē katra bērna spēju līmeni un diferencē uzdevumus	Eksperimentē ar krāsām, līnijām, laukumiem, formām, tekstūrām. Jauc krāsas, vēro, kā krāsas mainās, pārrunā iegūto rezultātu. Patstāvīgi zīmē un glezno dažādas formas laukumus, aizpilda tos ar krāsu un/vai tekstūru. Zīmē, griež un līmē dažādas formas un tekstūrējuma laukumus kolāžā. Veido dažādas telpiskas formas un faktūrē tās.
Rosina bērnu saskatīt un nosaukt vizuālās atšķirības, raksturot radīto darbu izteiksmīgumu – kādu noskaņu, spēku, kustību, informāciju izsaka līnijas, formas, krāsas, tekstūras, faktūras.	Stāsta par savu pieredzi, kas gūta vērojot, gleznojot, kombinējot, veidojot. Nosauc mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus, ar kustībām parāda to raksturu (ātrs, spēcīgs, maigs, mīlīgs, kluss, skaļš, ass, mīksts utt.).

Secinājums. Lai pedagogs veiksmīgi varētu īstenot mācību procesu ir būtiski ievērot, ka katrs bērns ir unikāls, katrs attīstās sava tempā un katram ir savas intereses un radošā pieeja darba veikšanai. Lai veiksmīgi varētu attīstīt bērna personību, pedagogs nedrīkst uzspiest savas vēlmes bērna radošajai darbībai. Pedagogam ir jābūt empātiskam, iecietīgam, jāizjūt cieņu pret katru bērnu. Tāpat, lai attīstītos veiksmīgs pedagoģiskais process, pedagogam ar bērnu ir jāprot sadarboties, būt kontaktā, neatstāt neievērotus bērna sasniegumus, uzklaut par iecerēto un rezultātu, jābūt ieinteresētam mācību procesā un bērna darbībā, ka arī bērniem ir svarīga atzinība,

uzslavējot bērna panākumus,. Pozitīva, emocionāla uzslava attīsta drošības izjūtu un bērns jūtas pieņemts un atbalstīts. Viņš jūtas pārliecināts par sevi, tic saviem spēkiem kā pašpārliecināta personība.

3. Empīriskais pētījums

3.1. Pētījuma metodoloģija

Metodoloģija ir zinātniskās izziņas svarīgākie vispārinātie teorijas principi, metodes un veidi. Pētījumā tiek atklāta pētnieka zinātniskā pozīcija jeb uzskati, pētījuma loģika un lietoto metožu pamatojums (Špona, Čehlova, 2004, 36).

Pedagoģisko pētījumu metožu klasifikāciju pēc darbības veida iedala trīs grupās:

1. Teorētiskās pētījuma metodes;
2. Empīriskās pētījuma metodes;
3. Datu apstrādes metodes, ja to pieļauj pētāmā parādība.

Teorētiskās pētīšanas metodes ir teorētiskā analīze, dokumentu satura analīze, modelēšanas- atklāj pētāmā priekšmeta būtiskas sakarības. Šo metožu prasmīga lietošana pētījumā dod iespēju zinātniski definēt pētāmo parādību, atkalāt tās saturu un struktūru, paredzēt nepieciešamo attīstības virzību un noteikt, kā šī pedagoģiskā parādībā ir mērāma.

Empīriskās pētījuma metodes ir novērošana, eksperiments, aptaujas, pedagoģisko situāciju veidošana un analīze, kas nodrošina jaunu zinātnisko faktu sakarību iegūšanu kopā ar apstākļiem, kādi ir pedagoģiskajā realitātē (Špona, Čehlova, 2004, 81-90).

Novērošana ir datu ieguves metode, kas ļauj analizēt sociālo pasauli no ārējā skatītāja perspektīvas, lai pārbaudītu teorijas par parādībām un procesiem, pamatojoties uz to izpausmēm un izplatību. Atšķirībā no novērošanas ikdienas apstākļos pētnieciskā novērošana ir koncentrētāka un sistemātiskāka (Pētniecības terminu vārdnīca).

Pedagoģiskā novērošana tika veikta X pirmsskolas izglītības iestādē Latvijā, vidējā vecumposma 25 bērnu grupā, bērni pētījumā tika iesaistīti bez atlases.

Pētījums norisinājās laika posmā no 2021. gada augusta līdz 2021. gada novembrim.

Pētījuma mērķis ir rast atbildi uz izvirzīto jautājumu, kā vidēja vecumposma bērnu radošā darbības pieredze bagātināma vizuālajā mākslā pirmsskolā.

Pētījumā tiks pielietotas empīriskās metodes:

1. Pedagoģiskais vērojums.
2. Bērnu darbību analīze.

Pētījuma ietvaros tiks vākti mērījumi, pētījuma sākumā un pētījuma beigās.

Pamatojoties uz teorētisko analīzi, tiek izvirzīti divi bērnu radošās darbības kritēriji

Kritēriji	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme
Daudzveidība	Lieto daudzveidīgus tehniskos paņēmienus	Tehnisko paņēmienu vienveidība
Oriģinalitāte	Neordināri risinājumi	Vienveidīgi risinājumi

Pētījuma ietvaros, bērniem tiks piedāvātas 7 mērķtiecīgi organizētas nodarbības, kurās tiks izmantotas dažādas vizuālas darbības tehnikas un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi.

3.2. Pētījuma norise

Pedagoģiskā novērošana tika veikta X pirmsskolas izglītības iestādē Latvijā, vidējā vecumposma 25 bērnu grupā, bērni pētījumā tika iesaistīti bez atlases.

4- 5 gadīgo grupu apmeklēja 25 bērni, 12 meitenes un 13 zēni. Diviem no grupas bērniem ir nesēni palikuši 5 gadi, pārējiem bērniem ir četri gadi. Bērnu darbības temps, organizētība un aktivitāte 4-5 gadīgo bērnu grupā ir atšķirīga. Pārsvarā visi grupas bērni ir draudzīgi un komunikabli, aktīvi iesaistās radošās procesā un ir zinātkāri. Grupā ir arī tādi bērni, kuri ir bailīgi, nedroši, kūtri, kuri ir jāmotivē darbībai un pieprasa darboties kopa ar bērnu. Grupā ir novēroti bērni, kuriem piemīt uzvedības problēmas, tajā skaitā arī diagnosticējoši traucējumi (nelieli autiskā spektra traucējumi).

Lai veiktu pētījumu, bērniem tiek piedāvātas 7 mērķtiecīgi organizētas rotaļnodarbības, kurās bērni tiek rosināti ar dažādiem mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem un tehniskajiem paņēmieniem attīstīt un bagātināt savu radošo pieredzi, prasmes demonstrējot darbībā. Pētījuma norises sākumā, pirmajās trīs rotaļnodarbībās, tiek vērots, kā bērni uztver piedāvātos uzdevumus un kāda ir radošā pieeja katra uzdevuma izpildei. Lai pārliecinātos, kā pilnveidojusies bērnu radošā pieredze, atlikušās četras rotaļnodarbības tiek organizētas, pildot uzdevumus ar līdzīgiem nosacījumiem – grafiskais zīmējums, gleznošana un kolāža, ar krāsām un dažādiem materiāliem un priekšmetiem.

1.Grafiskais zīmējums, Skrabeļa zīmēšana . (Skatīt 1. pielikumu)

Nepieciešamie materiāli- krāsainie zīmuļi vai flomāsteri, A4 balta zīmēšanas lapa,

Pēc nodarbības ārā un kukaiņu pētīšanas, un pasakas “ Skudriņa Tipa” noklausīšanās, bērniem tiek dota iespēja iejusties skudriņas lomā un iztēloties kā tā ceļo pa viņu papīra lapu.

Skolotāja rosina sarunu par skudru un jautā: kāda ir skudra, ātra, vai lēna? Kādas pēdas skudra varētu atstāt uz lapas, vieglas, vai smagas? Bērni uz jautājumiem atbild pēc savas pieredzes un nevērojamiem dabā.

Pirms ņemt zīmuli un vilkt līniju, skolotāja aicina bērnus iejusties skudras lomā un ar pirksta galu, neatraujot pirkstu no papīra, izvilkst skudras ceļu pa lapu. Ir bērni kuri ļoti aizrautīgi velk pirkstu pa papīra lapu atdarinot skudras ceļu dažādos virzienos, bet ir daži bērni kuri nedara neko un skatās ko dara pārējie un ir viens zēns, kurš velkot ar pirkstu skudras ceļu komentē skudras darbības: skudriņa skrien uz savu māju, viņa bēg no lielās vaboles, kura viņu grib apēst, šeit viņa paslēpās zem lapas, bet vabole viņu ieraudzīja un viņa atkal mūk. Skolotāja ļauj bērniem izspēlēties un izvilkst dažādus skudras ceļus.

Kad bērni ir vairākas reizes ar pirksta galu izvilkusi skudras ceļu, skolotāja aicina bērnus paņemt melnas krāsas zīmuli un neatraujot roku no papīra lapas uzzīmēt skudras ceļu dažādos virzienos. Bērni iztēlojas, iejūtas skudras lomā un ar melnas krāsas zīmuli uz papīra zīmē lineāru zīmējumu, ļaujoties mākslinieciskajai darbībai, skolotāja zīmē līdz ar bērniem.

1.attels. Skrabeļa zīmēšana

Kad skudras ceļš ir uzzīmēts, skolotāja aicina bērnus aplūkot savu zīmējumu un mēģināt saskaņot tajā kādu kukaini vai priekšmetu, ko skudriņa ir sastapusi savā ceļā un ja izdodas kaut ko ieraudzīt, iekrāsot to ar krāsainajiem zīmuļiem.

Pirms rotaļnodarbības beigām, skolotāja izliek bērna darbus apskatei un kopīgi pārrunā un noskaidro skudras ceļu, kuros zīmējumos skudriņa ir gājusi viegli un lēni, kuros skrējusi, kuros nesusi kādu nastu un kā atšķiras līnijas veidi, kā arī pārrunā ar bērniem kādus skudras draugus vai priekšmetus viņi ir ieraudzījusi savā zīmējumā.

Bērni raksturo skudras gājienus savos darbos:

- Šeit viņa skrēja ļoti, ļoti ātri, jo drīz būs tumšs, un te ir vulkāns ar lavu un te tāda maza, maza zaļa zālīte.
- Skudriņa atrada sērkokociņu un vilka to uz savu māju.
- Skudriņas taču iet ļoti viegli, tā ka nejūt,
- Viņa bija apmaldījusies un visur skrēja un te tas briesmīgais, zaļais sienāzis, un te rozā delfinu un te, te es nezinu kas ir tas oranžais, laikam saule, bet šitas zilais ir zivs. Un tad viņa skrēja, skrēja un ieraudzīja savu māju! Un daudzas skudras redz kur!

2. Kolāža ar gleznojumu “Lietus laikā” (skatīt 2.pielikumu)

Nepieciešamie materiāli: A4 akvareļu papīrs, akvareļu krasas, sāls, līmes zīmulis, vates aplīši, pipete, aplikācijas papīrs.

Rīta cēlienā pēc negaisa novērošana pie loga, bērni tiek rosināti uz sarunu par lietu, kādā krasā ir debesis negaisa laikā, vai debesīs ir mākoņi, vai ir redzama saule, kāds ir lietus.

Pēc sarunas bērniem tiek piedāvāts veidot kolāžu- negaisu. Pirms darba uzsākšanas skolotāja aicina bērnus sagatavot pamatni- lapu nokrāsojot to ar akvareļu krasām. Bērniem tiek jautāts, kāda krasa viņi krasos debesis, visi bērni atbild, ka tumšas, kāds tās grib krāsot violetas, kāds tumši zaļas, kāds melnas un tumsi zilas. Ar nelielu skolotājas pamudinājumu, bērni vienojas, ka krasos tumsi zilas vai melnas. Skolotāja pirms klāt krasu uz lapas mudina bērnus otu ar krāsu horizontāli vilkt no vienas lapas malas uz otru.

Bērni uz mitras lapas klāj akvareļkrāsu. Krāsošanas procesā, bērniem tiek piedāvāts savas lapas uzkaisīt nedaudz sāls un pavērot kas notiek ar krāsu.

Kad papīra lapas ir nožuvušas, bērni tiek aicināti sākt veidot savu kolāžu uz lapas līmējot no aplikācijas papīra plēstus gabaliņus, vai uz pusēm pārgrieztos vates aplīšus, vai kombinējot abus- mākoņus. Kad bērni ar šo uzdevumu ir tikusi gala, skolotāja jautā, kas pietrūkst viņu negaisam? Bērni atbild pēc savas pieredzes un novērojumiem- kāds atbild, ka vējš, kāds zēns iesaucas ka lietus, bet kāds klusi nočukst ka zibens. Uz skolotājas jautājumu no kā mēs varētu attēlot lietu, kāds min, ka uzzīmēt, kāds cits zēns, ka arī tāpat plēst no papīra, vai virināt papīra bumbiņas.

Pārsvārā visi bērni darbojas patstāvīgi, izņemot divus zēnus, kuri nepārtraukti prasa skolotājas uzmanību un palīdzību.

Vērojot bērnus darbībā, tiek novērots, kā bērni plēš papīra lapu- lietu, kāds to plēš lieliem gabaliem, kāds cenšas savirināt bumbiņu, kāds papīru saplēš sīkos gabaliņos. Ir bērni kuri vispirms saplēš papīru un tad līmē klāt to pamatnes, ir bērni kuri plēš pa vienam gabaliņam un uzreiz līmē. Ar aizrautību nodarbē ir iesaistījušies gandrīz visi pētījumā iesaistītie bērni, kāds papīru līmējot pie pamatnes iesaista mīmiku, izbāž mēli, kāds, komentē savas darbības, izņemot

meiteni, kura pie pamatnes pielīmē dažus papīra un vates gabaliņus un paziņo, ka darbs ir pabeigts.

2.attēls. Kolāža ar glezniecību

Kāds zēns pasauc skolotājai pie sevis un klusi lūdz skolotājai vai var viņam izgriezt zibeni un vēju. Zibeni skolotāja izgriež, bet kā variantus vējam piedāvā zēnam dziju vai iezīmē to ar baltas krasas krītiņu vai zīmuli, zēns izvēlas iezīmēt.

3. Gleznojums “Koks rudenī” (Skatīt 3. pielikumu)

Nepieciešamie materiāli- guašas krāsas, akvareļkrāsas, otas, (pirksti), A4 balts akvareļu papīrs.

Pastaigas laikā tuvēja parkā bērni vēro, izzina, iztausta un spēlējas ar nokritušajām koka lapām. Bērni tiek mudināti izvēlēties trīs visskaistākās lapas un pievērst uzmanību lapu krāsām un toņiem, pajautā vai viņi atpazīst visas krāsas un vai var tās nosaukt. Visi grupas bērni krāsas atpazīst un prot tas nosaukt- zaļa, sarkana, brūna, melna, oranža. Zēns ar autiskā spektra traucējumiem ilgi pēta savas koka lapas un ar sajūsmu iesaucas- te ir daudz zaļš! Uz skolotājas jautājumu, cik zaļās krāsas viņš savā lapā redz, zēns aizrautīgi baksta ar pirkstu lapā un stāsta: “ Re, te ir tik zaļš kā parasti, bet te ir gaišāki zaļš, te vēl gaišāki zaļš un te ir sapuvis. A te, tumšs. Zaļš.”

Pēc pastaigas skolotāja vēlreiz pārrunā kādas krāsas ir redzamas kritušajās koka lapās un aicina bērnus uzgleznot katram savu koku.

Pirms darba uzsākšanas bērni tiek aicināti izvingrināt savus pirkstiņus ar pirkstiņ rotaļu:

Tipu, tapu, tipu tapu, (pirksti tipina pa papīra lapu)

Pirksti iet pa baltu lapu,

Žvīku žvāku, žvīku žvāku, (ar pirkstiem velk svītras dažādos virzienos)

Arī es tā zīmēt māku.

Kad pirkstiņi ir izvingrinātas, bērni tiek aicināti izvēlēties krāsas toņus savam kokam.. Gleznošanai bērniem tiek piedāvāta iespēja izmantojot guašu krāsas vai akvareļkrāsas un dažāda lieluma otas. Pārsvārā visi bērni izvēlas gleznot ar guašas krāsām, izņemot divus, kuri izvēlas akvareļkrāsas un viens, kurs nevēlas iesaistīties vispār.

Uz sausas papīra lapas ar otu bērni aktīvi un aizrautīgi sāk likt krāsu punktus un ar prieku vēro kā krāsa atstāj nospiedumu uz lapas, vietām savā starpā sajaucoties un veidojot citu krāsu. Ik pa laikam ir dzirdami bērnu *ķiķināšana* un izsaučieni: “*vou, cik forši,*” vai “*audzīt, paskaties, re man sanāca spalvainas lapa.*”

Zēns, kurš atsakās piedalīties rotaļnodarbībā, jo grib iet rotaļāties ar mantām uz vairāk-kārtējiem skolotājas aicinājumiem un pamudinājumiem piedalīties un uzgleznot savu koku, tomēr piekrīt. Tikko uzsācis gleznošanu viņš nemitīgi sauc skolotāju pie sevis un jautā: “Vai šitā ir pareizi, vai man sanāk?” Zēns pirmsskolu ir uzsācis apmeklēt nesēn un iepriekš šādu darbību nebija veicis, tāpēc jūtās nedrošs, bet redzot, ka citi bērni aizrautīgi liek krāsu uz lapas, arī viņš atraisījās un iesaistījās procesā. Zēns darba procesā ir ļoti ieinteresēts, glezno ļoti uzmanīgi un kārtīgi. Gleznošana viņu tik ļoti aizrāva, ka viņš nevarēja apstāties un bija viens no pēdējiem kurš beidza darbu, jo vajadzēja uzgleznot vēl debesis un zemi.

3.attēls. Koks rudenī

4.attēls. Koks rudenī

Bērnu radošā izpausme šajā uzdevumā ir dažāda, ir bērni kuru uzdevu veic tikai sekojot skolotājas norādēm, bet ir arī tādi bērni, kuri paši atklāj un izmēģina dažādus tehniskos paņēmienus-

otu uz lapas pagriežot, piespiežot to stingrāk, pieskaroties lapai tikai ar otas galu vai liekot to gandrīz guļus.

4. Grafiskais zīmējums, “Faktūras zīmēšana” (skatīt 4. pielikumu)

Nepieciešamie materiāli: A4 balts zīmēšanas papīrs, melns zīmulis, paliktņis uz kā zīmēt, celofāna maisiņš pildīts ar avīzēm, uz ka sēdēt.

Nodarbība notiek brīvā dabā, mežā. Lai bērni gūtu priekšstatu par faktūru pirms zīmēšanas, bērni tiek aicināti pētīt kokus, tā stumbru un mizu. Ar bērniem tiek pārrunāts kādas līnijas veido koka miza, uz jautājumu kādas līnijas bērni var saskatīt, bērni iesaucas ka šķības. Bērni tiek mudināti pievērs uzmanību kā līnija koka miza *vijas*, vietām tā ir pa visam smalka, vietām resna un bieza. Priedei tā izskatās kā salikta puzzle, alksnim mizā ir redzamas daudz dažādas līnijas, gan smalkas, gan biezas. Kāds zēns iesaucas, bet šis (kļava) izskatās kā smiltis! Pēc sarunas bērniem tiek piedāvāts novērotās līnijas uzzīmēt.

Bērni sagatavo savu darba vietu zīmēšanai. Tiek novērots, ka liela daļa bērnu mēģina uz lapas vilkt līnijas atainojot koka faktūru, ir bērni kuri jautā skolotājas palīdzību kā zīmēt, un ir meitene, kura saka, ka nemāk. Meitene patstāvīgi sāk zīmēt tikai tad, kad skolotāja satverot viņas roku ar zīmuli novelk dažas līnijas. Grupas viss klusākais un kautrīgākais zēns, pasauc skolotāju un jautā, vai var zīmēt tā, kā viņš mājās ar tēti naudiņu zīmē. Uz skolotājas jautājumu, kā tas ir, zēns pieceļas, pieiet koka, uzliek lapu uz koka stumbra un sāk ar zīmuli krāsot lapu. To redzot, pārējie bērni jautā, vai arī viņi var darīt tapāt? Skolotāja, ļauj bērniem piedalīties šajā nodarbē, pabeidzot jau iesākto darbiņu.

Divi bērni, kuri nodarbībā iesaistīties nevelējas, jo interesantāk bija metāt čiekurus, redzot pārējos bērnus darbībā, izradīja velmi piedalīties un palūdza lapas un zīmuļus, lai arī varētu zīmēt.

Vērojot bērnus darbībā, tiek secināts, ka bērni aizraujas un ar interesi zīme vien tad, kad Krišjānis parādīja, ka koka stumbra faktūru var atainot arī savādāk, bērni mēģināja *nospiest* koka mizas faktūru uz lapas, bija bērni kuriem tas izdevās veiksmīgi, bet bija tādi, kuriem neizdevās, lapa saburzījās vai tai izplīsa caurums. Pēc nodarbības secināju, ka šādā veida darbībai būtu vajadzējis izvelēties krītiņus, nevis krāsu zīmuļus.

5. Ainavas gleznošana mūzikas pavadījumā (skatīt 5. pielikumu)

Nepieciešamie materiāli: iepriekš akvareļu tehnikā tonēts A4 papīrs, gvašas krāsas, pašdarinātas otas no dabas materiāliem.

Kopā ar bērniem tiek izgatavotas otas no dabas materiāliem, bērni ar nepacietību gaida brīdi kad ar tām varēs sākt gleznot.

Lai bērni gūtu priekšstatu par ainavas glezniecību, tiek rosināta sarunu, par rudens ainavas glezniecību, rādot bērniem dažādu autora gleznas un fotogrāfijas uz projektoru. Tiek noskaidrots kādas krāsas ir redzamas gleznās un fotogrāfijās.

Pirms sākt gleznot ainavu, bērniem tiek piedāvāts otas izpētīt, iztaustīt un ar tām paspēlēties. Kāds bērns iesaucas, ka tās izskatās pēc slotām, nevis otām. Pirms sākt darbu, ar bērniem tiek pārrunāts kā ar tām varētu gleznot, ka tās pa papīra lapu var viegli vilkt, var piesist, var pagriezt, ka ar otiņu pa lapu var arī padancot un var slaucīt kā ar slotiņu, ka otiņas var mainīt un pamēģināt gleznot ar dažādām, jo katra ota atstās citādas krasu pēdas.

Noskaņas radīšanai fonā atskaņo Vivaldi Rudeni, kuru bērni jau ir noklausījušies pirms gleznošanas sākšanas.

5.attēls. Ainavas gleznošana mūzikas pavadījumā

Bērni katrs izvēlas otu ar kuru gleznot un uz iepriekšējā dienā ar akvareļkrāsām tonētas lapas uzsāk glezniecību.

Vērojot bērnus darbībā, tiek secināts, ka bērnus šī darbība aizrauj, vairāki bērni otas pa lapu *dancina* mūzikas ritmā, kāds zēns glezno aktīvi iesaistot savu ķermeni, darbojas mīmika, kurā var novērot prieku un gandarījumu par rezultātu. Bija bērni kuri velkot otu pa lapu pieliecās tuvāk un vēroja kādus rakstus uz papīra atstāj ota, daži leca kājās, kāds dungs līdz melodijai. Kad darbs bija pabeigts, bērni jautāja, vai var dabūt vel vienu lapu, vai varēsīm pazīmēt arī tā rīt?

Pēc darba pabeigšanas bērniem tiek piedāvāts rīkot izstādi grupas telpā, lai katrs var apskatīt kāda kuram glezna ir sanākusi un kādas interesantas un dažādas krāsu *pēdas* paštaisītās otas ir atstājušas. Visi bērni piekrīt, tikai viens bērns pajautā, vai varēs vakarā darbiņu nest mājas parādīt mammai.

6. nodarbība, kolāža ar gleznojumu “ Jūra rudenī” (skatīt 6. pielikumu)

Nepieciešamie materiāli: cietāks kartons uz kā veidot kolāžu, zila, zaļa, melna un balta guašas krāsa, balts papīrs, salvetes, pārtikas plēve, dažādi dabas materiāli, PVA līme, ota.

Pēc ikdienas pastaigām uz jūru un dabas materiālu vākšanas, skolotāja piedāvā bērniem atveidot jūru kolāžas tehnikā, pirms tam rosinot sarunu par jūru. Skolotāja bērniem jautā: “ Vai jūra ir citādāka nekā vasarā, kāda ir jūra? Vai bērni ir redzējuši jūru vētras laikā? Kādi ir viļņi, kad jūrā ir liels vējš, un kādi ir viļņi kad vēja nav? Kāda krāsā ir jūra? Kas dzīvo jūrā?” Bērni aktīvi iesaistās sarunā un atbild pēc savas pieredzes un novērojumiem. Kāda meitene padalās sava pieredzē un stāsta: “ kad jūrā bija lielais vējš un lieli viļņi, mums jūra atnāca līdz pašiem vērtiem, opis teica, ka šitā mums māju jūra aiznesīs.” Kāds zēns teica, ka jūrā dzīvo zivis un medūzas un, ka viņa mamma neļauj tētīm iet zvejot, kad jūrā vētra.”, bet viena meitene teica, ka vētra ir tāpēc, ka nāriņa aizmuka pie prinča un ragana dusmojas un tad jūra ir melna.

Pēc sarunas par jūru skolotāja, piedāvā bērniem sadalīties pa pāriem un strādāt divatā pie kolāžas izveides. Bērni paši izvēlas kurš ar kuru sadarbosies, izņemot vienu zēnu, kurs grib strādāt viens.

Vispirms bērniem tiek piedāvāts stingrāks kartons, kuru izmantot kā pamatu, ko vispirms vajag nokrāsot. Skolotāja jautā bērniem, kādā krāsā viņi krāsos jūru? Bērni min gan zilu, gan zaļu krāsu. Liene ietiepīgi pastāv uz to, ka jūra jākrāso melna, bet Elza, ar ko Liene strādā pāri, ka zila. Meitenes nespēj vienoties un, lai izšķītu meiteņu strīdu skolotāja piedāvā izmantot abas krāsas.

Nākamajā dienā, kad pamatnes ir nokrāsotas un krāsa nožuvusi, skolotāja aicina bērnus sākt veidot kolāžu, savas ieceres īstenošanai, piedāvājot izmantojot salasītos dabas materiālus kurus pielīmēt pie pamatnes, plēst un līmēt papīra salvetes un papīru, burzīt un līmēt pārtikas plēvi, aptīt plēvi ap pirkstu un ar balto krāsu iezīmēt viļņu putas, nospiest burbuļplēvi, likt balto krāsu uz pamatnes ar plastmasas nazīšiem.

Bērni ar lielu sajūsmu, azartu un interesi ir iegrimuši radošajā procesā. Iesaistās pat tie bērni, kuri ikdienā radošajā darbībā piedalās nelabprāt. Kristofers, kuram ikdienā ir novērotas uzvedības problēmas un uzmanības nenoturība, šajā nodarbībā ir izvēlējies strādāt viens. Pēc skolotājas novērojumiem, viņš šajā radošajā darbībā bija ļoti aizrāvēis izmēģinot gandrīz visus piedāvātos mākslinieciskas tehnikas paņēmienus.

7. nodarbība, grafiskais zīmējums “Kas paslēpies grāmatā”

Nepieciešamie materiāli: grāmata ievākota baltos vākos: A 4 zīmēšanas papīrs, krāsu zīmuļi, flomāsteri, krītiņi.

Lai rosinātu bērnu radošo domāšanu, iztēli un fantāziju, skolotāja bērniem parāda grāmatu, kurai nav nosaukuma un uz vāka nav neviena ilustrācija. Bērniem tiek jautāts, kā viņi

domā, kas šī varētu būt par grāmatu. Bērni izsaka dažādus minējumus, ka tā ir pasaku grāmata, kāds saka, ka tā ir tādā ka opim, tur nav nekas, tikai daudz burti. Uzklusējusi bērnu atbildes, skolotāja turpina un saka, ka tā ir burvju grāmata, ka tikai bērni zina kas tā ir pa grāmatu, tāpēc viņiem jāizsver acis un jāpadomā, ko viņi velētos uzzīmēt. Noskaņas radīšanai fonā pieklusināti tiek atskaņota mūzika no Disneja multfilmām, kas ir kā ierosinātājs darbībai.

Sava zīmējuma radīšanā bērniem tiek dotas izvēles iespējas, ar ko zīmēt, krāsu zīmuļiem, krītiņiem, vai flomāsteriem. Lielākā daļa bērnu izvēlas flomāsterus, daži bērni krāsu zīmuļus, neviens no bērniem neizvēlas krītiņus.

Vērojot bērnus darbībā, var secināt, ka no visiem grafiskā zīmējuma uzdevumiem, šis bērnu piesaista visvairāk. Visi bērni aktīvi iesaistās, nav tādu bērnu, kurs negribētu pildīt šo uzdevumu. Viestards zīmē *dzīvojojot* līdz mūzikai, šūpojas mūzikas ritmā, kāds ir izbāzis mēli un kustina to līdz līnijas vilkšanai uz lapas. Pārsteigumu rada tas, ka šoreiz neviens bērns nejautā pēc palīdzības.

Pēc zīmējumu pabeigšanas, ar bērniem tiek pārrunāts ko katrs ir uzzīmējis. Kāds bērns ir uzzīmējis savu māju, kāds cits, kapus ar svecēm, kāds savu mīļāko multfilmas varoni, bet lielāka daļa bērnu ir atainojuši savu ģimeni. Vērojot bērnu zīmējumus un uzklusot stāstījumu var novērot, ka ir bērni kuri savos zīmējumos pievērs uzmanību sīkām detaļām un niansēm.

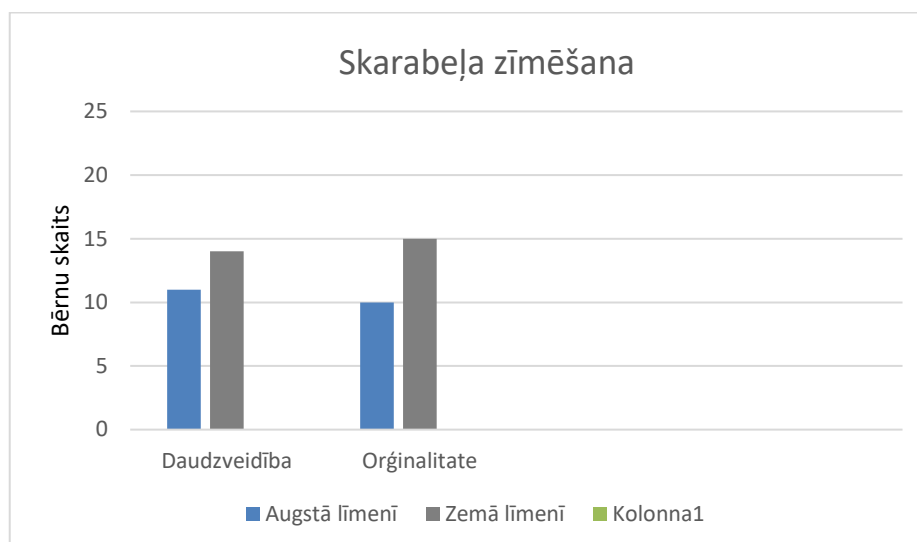
3.3. Pētījuma rezultāti un to analīze

1. Skribeļa zīmēšanā, bērniem tiek dots uzdevums, izmantojot nepārtrauktu līniju, vietām zīmuli piespiežot pie lapas stingrāk un vietām atlaižot vājāk, uzzīmēt skudriņas ceļu uz papīra un pēc tam mēģināt savā zīmējumā starp līnijām “ieraudzīt” skudras sastaptos draugus vai kādus priekšmetus. Kā piesaistes elements pirms darba sākšanas bērniem tiek lasīta V. Ļūndēna pasaka “Skudriņa Tipa” Šajā nodarbībā skolotāja vēro bērnu iztēles spējas un secina, ka dažiem bērniem sagādā grūtības iztēloties un ieraudzīt savā zīmējumā skudras sastaptos draugus vai priekšmetus, iespējams uzdevums bērniem bija sarežģītu.

Bija bērni kuras mulsināja *skribelī* saskatīt skudras satiktos draugus, bet kopumā katra bērna zīmējumā saskatāma radoša pieeja, atbilstoši bērna pieredzei un iztēlei.

Ņemot vērā iepriekš izstrādātos vērtēšanas kritērijus, var secināt, ka bērnu daudzveidība tehnisko paņēmienu pielietošanā ir zemā līmenī (*skatīt 4. attēlu*). Dažādus tehniskos paņēmienus no 25. grupas bērniem pielietoja mazāk ka puse. Pārējie bērni uzdevumu veic vienveidīgi, vadoties pēc skolotājās norādījumiem, vai skatoties blakus sēdoša darbā.

6.attēls. Bērnu radošas darbības vērtējums pēc izstrādātajiem kritērijiem.

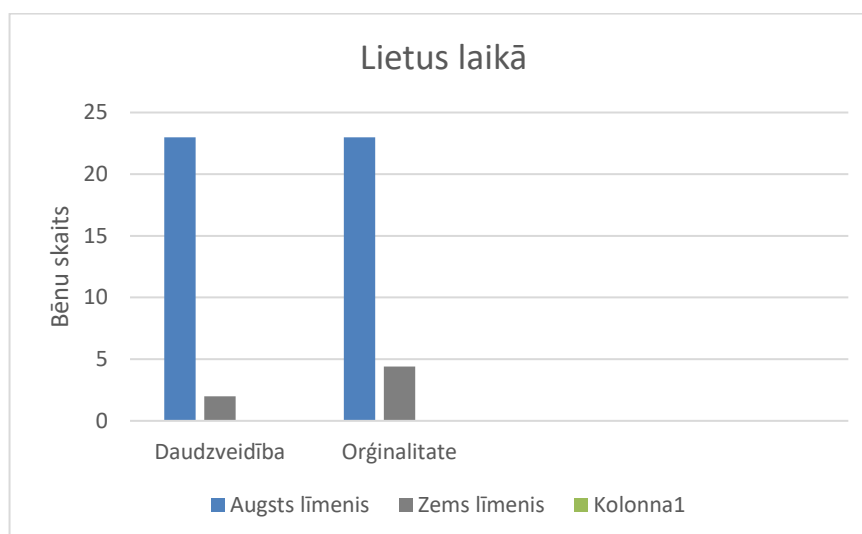

2.Kolāža ar gleznojumu “Lietus laikā”

Rotaļnodarbība tika pārplānota un pielāgota tā brīža laikapstākļiem.

Novērojot bērnus darbībā var secināt, ka bērni nodarbībā iesaistās ar aizrautību un zinātkāri. Vislielākos brīvumus bērniem izraisīja sāls kaisīšanas un mitras, ar akvareļkrāsām krāsotas lapas un krāsas pilināšana uz vates pusaplīšiem Pēc iepriekš izstrādātajiem vērtēšanas kritērijiem, var secināt, dažādus tehniskos paņēmienus darba izpildē izmanto 23 bērni no pētījumā iesaistītajiem, 2 bērni iesaistās, bet vienam no tiem nav uzmanības noturība un interese ātri zūd, otrs pēc vairākkārtējiem skolotājas pamudinājumiem darbu turpina, bet visu dara sasteigti un pavirši (skatīt 5.attēls).

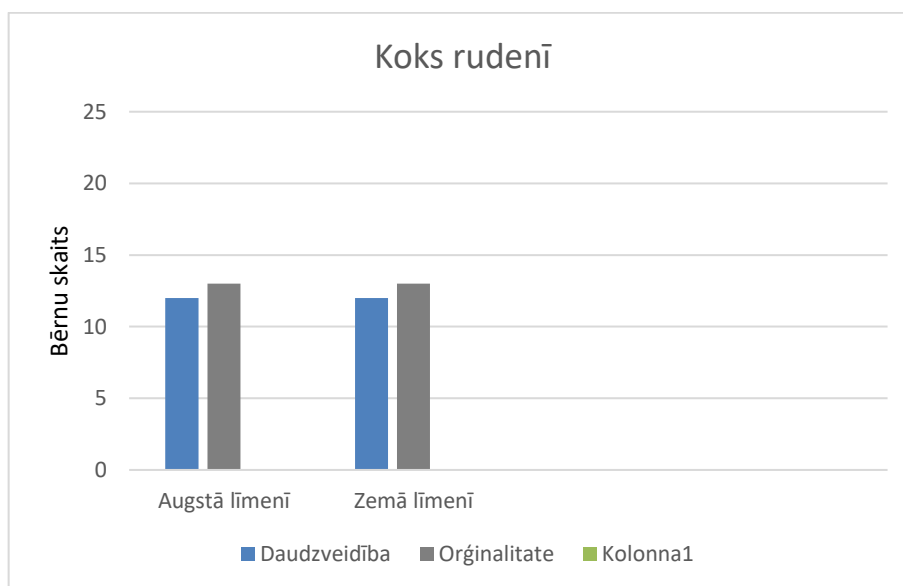
7.attēls Bērnu radošas darbības vērtējums pēc izstrādātajiem kritērijiem

3. Gleznojums “Koks rudenī”

Pēc izstrādātajiem kritērijiem, var secināt, ka nedaudz mazāk kā puse bērnu paši atklāj un izmēģina dažādus tehniskos paņēmienus, kas nozīmē, ka tehnisko paņēmienu daudzveidība un oriģinalitāte ir nedaudz zemāka par vidējo. No 25 bērniem, kuri piedalījās pētījumā, 13 bērni seko skolotājās norādēm un izmanto vienveidīgus tehniskos paņēmienus, kā arī nepielieto neordinārus risinājumus. (skatīt 6. attēlu)

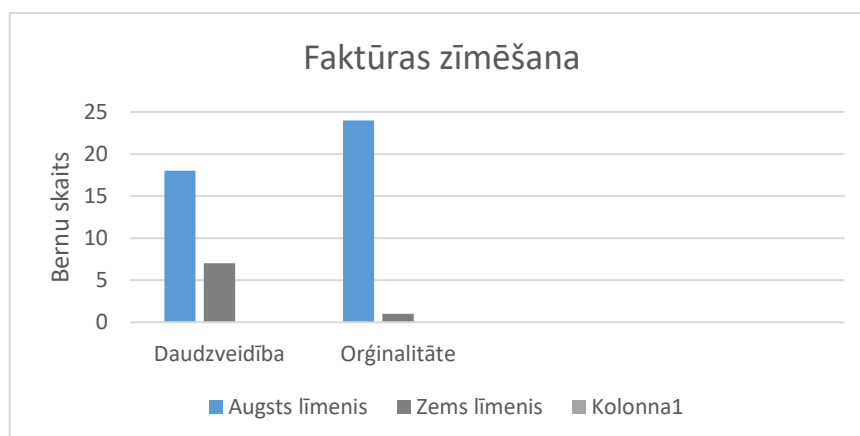
8.attēls. Bērnu radošas darbības vērtējums pēc izstrādātajiem kritērijiem.

4.Grafiskais zīmējums, “Faktūras zīmēšana”

Vērojot bērnus darbībā, tiek secināts, ka bērni aizraujas un ar interesi zīmē vien tad, kad Krišjānis parādīja, ka koka stumbra faktūru var atainot arī savādāk, tāpēc var secināt, ka bērnu oriģinalitāte 24 bērniem šajā uzdevuma tiek vērtēta kā augsta, vienam bērnam zemā līmenī. Daudzveidību 18 bērni uzradīja kā augstu, 7 bērni kā zemu.

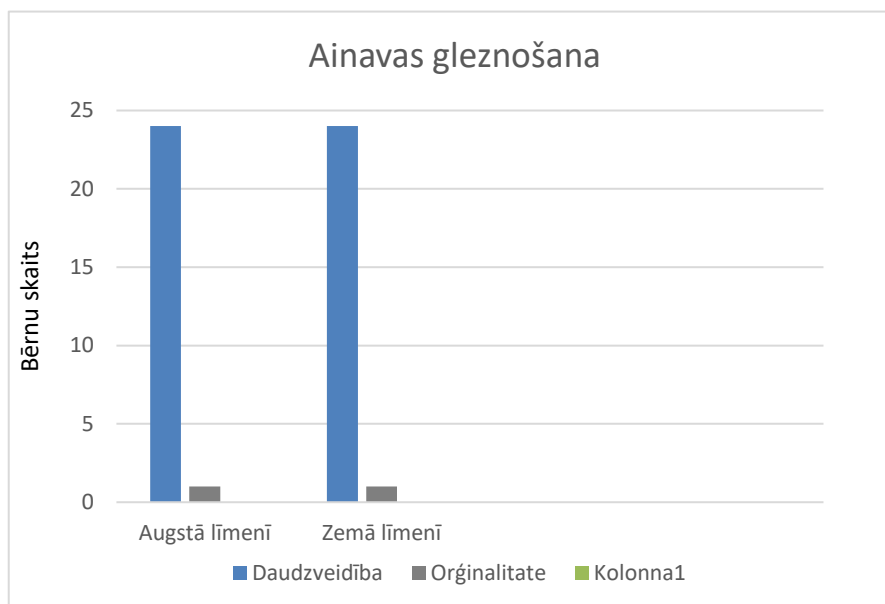
9attēls. Bērnu radošas darbības vērtējums pēc izstrādātajiem kritērijiem.

5. Ainavas gleznošana mūzikas pavadījumā.

Šādu uzdevumu, gleznot ar paštaisītām otām bērni veica pirmo reizi. Skolotāja novērojot bērnus darbībā secina, ka no 25 pētījumā iesaistītajiem bērniem, 24 bija novērojama tehnisko paņēmieni daudzveidība un neordināri risinājumi. Tikai vienam bērnam bija novērojama tehnisko paņēmieni vienveidība un līdz ar to arī vienveidīgi risinājumi uzdevuma izpildē.

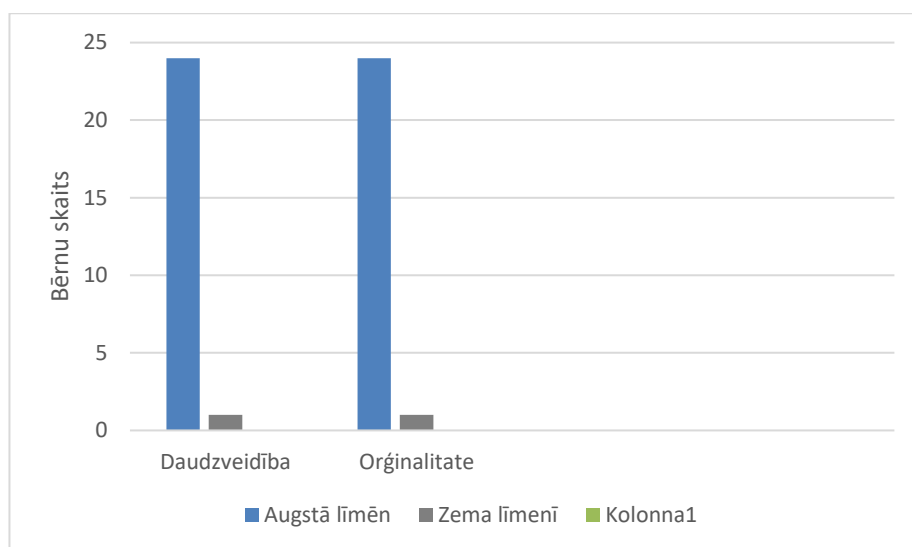
8. attēls. Bērnu radošas darbības vērtējums pēc izstrādātajiem kritērijiem.

6. Kolāža ar gleznojumu “Jūra rudenī”

Novērojot bērnus darbībā var secināt, ka šis uzdevums bērnos izraisīja lielu aizrautību. Pēc izstrādātajiem kritērijiem, var secināt, ka lielākā daļa bērnu izmēģināja dažādus piedāvātos tehniskos paņēmienus, kas nozīmē, ka tehnisko paņēmieni daudzveidībai un oriģinalitātei ir augsts radītājs. (Skatīt 9.attēlu) Telpā bija novērojams radošs troksnis, kas liecināja par ieinteresētību un aizrautību darbībā, arī klusākie un kautrīgākie bērni atrisījās un ieinteresēti darbojās neatraujot acis no kartona pamatnes. Bērniem svarīgi bija tas, ka viņi saņēma uzslavas par neordināriem risinājumiem, kas radīja papildus prieku par padarīto.

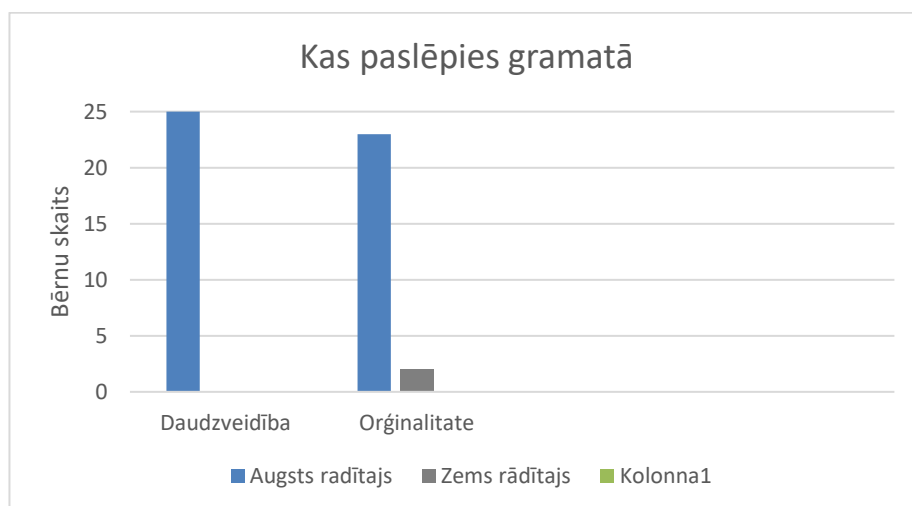
9. attēls. Bērnu radošas darbības vērtējums pēc izstrādātajiem kritērijiem

7. nodarbība, grafiskais zīmējums “Kas paslēpies grāmatā”

Novērojot bērnus darbība, var secināt, ka grafiskā zīmēšana ar konkrētu uzdevumu bērnu tik ļoti neizrauj, kā brīvās izvēles zīmēšana, kurā bērni var zīmēt savus fantāzijas un iztēles tēlus. Par cik iepriekšējās nodarbības, kurās bija grafisko zīmējumu zīmēšana ar konkrētu uzdevumu, bērni bija daļēji pasīvi, šajā nodarbība bērni bija daudz atvērtāki nekā skolotāja bija paredzējusi, kas sekmēja dažādu tehnisko paņēmienu daudzveidīgu pielietošanu radošajā procesā (*skatīt 10. attēlu*).

10. attēls. Bērnu radošas darbības vērtējums pēc izstrādātajiem kritērijiem

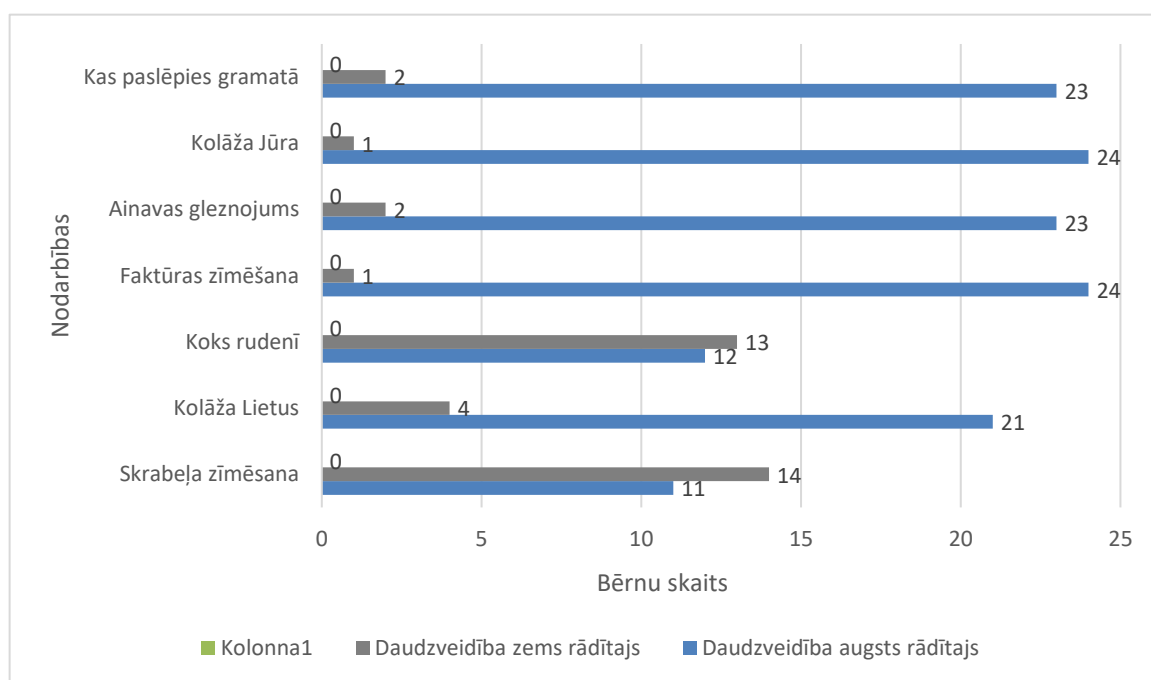

Pēc novērojumiem vizuālas mākslas nodarbībās var secināt, ka bērnu radošas darbības sekmēšanai, dažādu tehnisko paņēmienu pielietošanai, neordināriem risinājumiem un pieredzes bagātināšanai svarīga nozīme ir radošajai videi, materiālajai bāzei, neierastu mākslinieciskas izteiksmes līdzekļu izmantošanai kas atbilst bērna vecumam un interesēm.

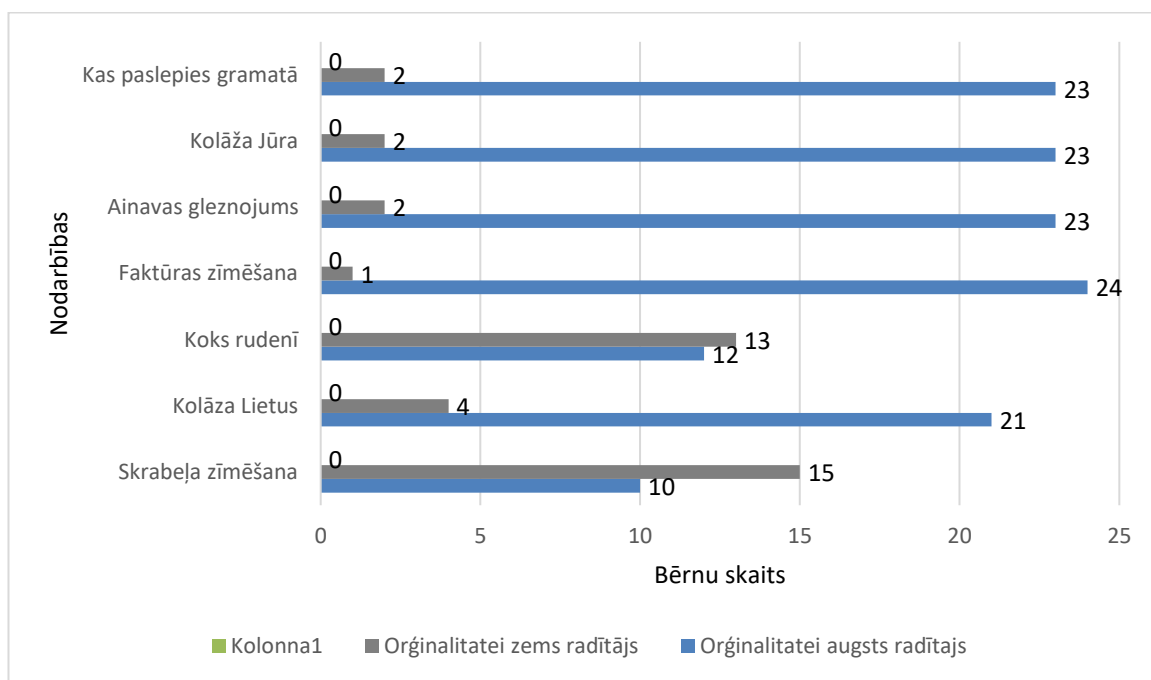
Apkopojot un analizējot novērojumus, var secināt, ka izmantojot dažādus pedagoģiskos paņēmienus bērnu tehnisko paņēmienu daudzveidība un neordināru risinājumu pielietošana ir paaugstinājusies (*skatīt 11 un 12. attēlu*). Izanalizējot nodarbību novērošanas diagrammas var secināt, ka vislielākā tehnisko paņēmienu un neordināru risinājumu pielietošanu raisīja, kolāžas un glezniecības nodarbības, kurās bija jādarbojas ar neierastiem mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem.

Viszemākie rādītāji bija novērojami grafisko zīmējumu zīmēšanas nodarbībās, kuras bija ar konkrētu uzdevumu, no kā var secināt, ka bērnus vairāk saista brīva, radoša zīmēšana kurā viņi var izpausties un kur svarīgs ir pats process nevis rezultāts.

11. attēls. Kopējais novērojums daudzveidībai pētījumā beigās

12. attēls. Kopējais novērojums oriģinalitātei pētījumā beigās

Secinājumi

1. Lai sekmētu un bagātinātu bērna radošo pieredzi svarīga ir vide kurā bērns atrodas. Jo bērns būs vairāk redzējis un dzirdējis, jo bagātāka būs viņa iztēle, jo radošāka būs viņa darbība. Analizējot dažādu autora darbus var pārliicināties, ka būtiski ir ļaut bērnam brīvi darboties un izpausties, neapslāpēt bērnam vēlmi darboties, uzspiežot savas vēlmes.

2. Pirmsskolas bērna attīstībā liela loma ir kā ģimenei, tā pedagogam. Šajā periodā attīstās bērna valoda, domāšana, iztēle, intelekts, pieaug interese par citiem bērniem, sadarbība ar viņiem, komunikācija ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Jo vairāk šajā periodā ieguldīsim bērnos, jo intelektuālākas, gudrākas, radošākas un pašpārliicinātākas personības viņi būs nākotnē.

3. Zīmēšana ir veids ko bērni izmanto, lai izteiktos, izteiktu savus emocionālos pārdzīvojumus, sazinātos ar pasauli, pilnveidotu savu domāšanu, iesaistītos estētiskajā izpētē un pētniecībā, Vizuāla māksla ir joma caur kuru bērni var izpētīt un atspoguļot savu pieredzi, vērtēt, domāt un attīstīt iztēli un savas radošās domāšanas spējas.

4. Lai attīstītu un sekmētu pirmsskolas vecuma bērnu radošo darbību vizuālajā mākslā un lai bērns gūtu pēc iespējas bagātāku pieredzi, bērniem būtu jāapgūst noteiktas zināšanas, prasmes un iemaņas, jāapgūst dažādas daudzveidīgas vizuālas darbības tehnikas un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi.

5. Vidēja vecumposma bērnu radošā darbības pieredze vizuālajā mākslā pirmsskolā bagātināsies, ja skolotājs:

- Rosinās bērnu eksperimentēt, nesteidzinās, ļaus izbaudīt atklājuma prieku;
- Respektēs bērnu individuālās spējas un intereses;
- Pievērsīs uzmanību bērna jaunrades procesam un darbības rezultātam;
- Izvēlēsies bērnu radošās darbības pieredzes īstenošanai atbilstošas mācību metodes;
- Piedāvās radošu vidi, daudzveidīgus mākslinieciskos izteiksmes līdzekļus un daudzveidīgu vizuālās darbības tehnikas.

Izmantota literatūra

1. Alijevs R. (2005) *Izglītības filozofija 21. Gadsimts*. Rīga: Retorika A
2. Biezā, D., Kauce, A., Kromēne, Dz., Līduma, M. (1971). *Bērnu sagatavošana skolai*. Rīga: Zvaigzne.
3. Briška I., Kalēja- Gasparoviča D., (2000) *Skolēnu radošumu sekmēšana un vērtēšana*. Latvijas Universitāte
4. Džeja R. (2010) *Lai bērni būti laimīgi*. Rīga: Zvaigzne ABC
5. Beļickis I. (2001), *Izglītības Alternatīvās teorijas*. Rīga: Izdevniecība RaKa
6. Fišers R. (2005) *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: Izdevniecība RaKa
7. Freiberga I. (2002) *Bērnu apdāvinātība*. Iegūts: *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē*. Rīga: Izglītības solī
8. Frīdenberga I. (2003) *Vizuāla māksla pirmsskolā*. Rīga: Izdevniecība RaKa
9. Golubina, V. (2007) *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: SIA Izglītības solī
10. Hargraves V. (2017) *Supporting children's thinking and cognition through the visual arts* The Education Hub 2021, from: <https://theeducationhub.org.nz/supporting-childrens-thinking-and-cognition-through-the-visual-arts/>
11. Hibnere V. (1977) *Bērnu tēlotājdarbības psiholoģija*. Rīga: izdevniecība Zvaigzne
12. Hibnere V. (1998) *Bērna vizuālā darbība*. Rīga: izdevniecība RaKa
13. Hibnere V., Grasmāne L. (2000) *Bērna vizuālā darbība*. Rīga: izdevniecība RaKa
14. Kalēja- Gasparoviča D. (2020). *Bērna radošā pašizpaušme vizuālajā mākslā pirmsskolā*. Latvijas Universitāte
15. Kempbels, R. (2004). *Kā mīlēt savu bērnu?* Rīga: Amnis
16. Ķirse S. (2000) *Tēlotājdarbība agrajā bērnībā*. Iegūts: *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā* Rīga: SIA Izglītības solī
17. Krastiņa E., Andersone R., Mencis J. (2011) *Matemātisko prasmju attīstīšana ceļā uz sākumskolu*. Iegūts:

https://registri.visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/mat_prasm_attist_saksk/Matematika_gala.pdf

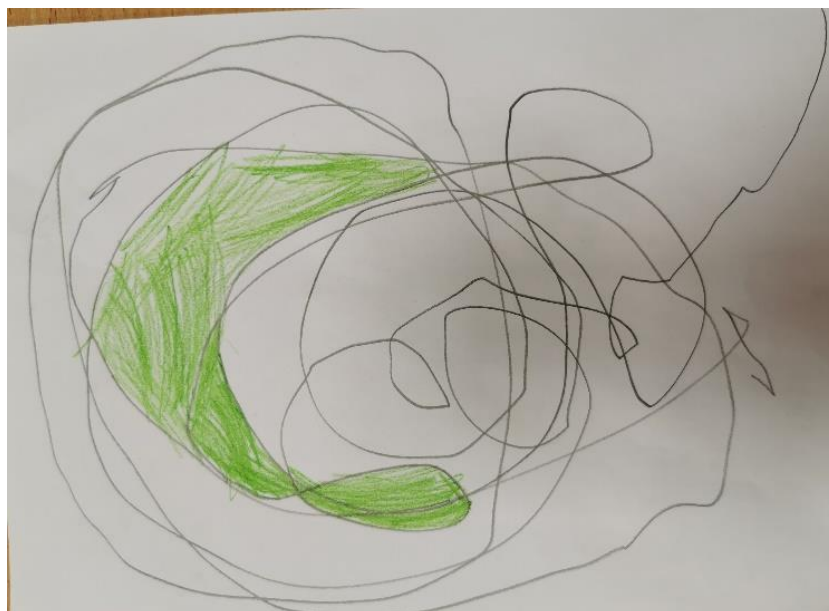
18. Krinkle V. (2002) *Bērna attīstības vērtēšanas pedagoģiski psiholoģiskie nosacījumi pirmsskolas izglītības iestādē*. Iegūts: *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē*. Rīga: SIA Izglītības soļi
19. Lasmanis A. (2010) *Mācību retrospektīvs raksturojums un perspektīva izglītības iestādē*. Iegūts: <https://profizgl.lu.lv/mod/book/view.php?id=517&chapterid=229>
20. Miltuze A. (2021) *Attīstības psiholoģija*. Iegūts: *Nacionālā enciklopēdija*: <https://enciklopedija.lv/skirklis/7374>.
21. Pētniecības terminu vārdnīca (2021) Iegūts: *Rīgas Stradiņa universitāte* <https://www.rsu.lv/petniecibas-terminu-vardnica/noverosana>
22. Probine S, (2018) *An introduction to the visual arts in early childhood education*. The Education Hub 2021, from: https://theeducationhub.org.nz/an-introduction-to-the-visual-arts-in-early-childhood-education/#_edn14
23. Purmale R. (2000) *Bērns pieaugušo vērtību sistēmā*. Iegūts: *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā*. Rīga: SIA Izglītības soļi
24. Skola 2030 <https://www.skola2030.lv/lv/istenosana/izglitibas-pakapes/pirmsskola>
25. Skujiņa V., Beļickis I., Blūma D., Koķe T., Markus D., Šalme A. (2000) Iegūts: <https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?r=1107&q=m%C4%81c%C4%ABbu%20saturs&id=2060909&g=1>
26. Svence G. (1999) *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC
27. Špona A. (2004) *Audzinašanas process teorija un praksē*. Rīga: Izdevniecība RaKa
28. Špona A., Čehlova Z. (2004) *Pētniecība pedagoģijā*. Rīga: Izdevniecība RaKa
29. Vahtere E. (2006). *Darīsim kopā ar bērniem*. Izdevniecība EVE.
30. Valsts izglītības satura centrs (2016) *Metodiskie ieteikumi*. Iegūts: https://registri.visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_i st.pdf
31. Žurilo D. (2016) *Pirmsskolas bērna saskarsme ģimenē un emocionāla attīstība*. No: www.psihologukonsultacijas.lv

32. Yilmaz E. (2021) *7 great benefits of visual arts in early childhood*. Art Media Club. WordPress and Bam. April 25, 2021, from: <https://artmediacub.com/benefits-of-visual-arts-in-early-childhood/>
33. Типы развития творческих способностей человека (2021) [Cilvēka radošo spēju attīstības veidi (2021)] из: <https://sato-1.ru/lv/kliniki-nevrologii/sposoby-razvitiya-tvorcheskih-sposobnostei-cheloveka-tvorcheskaya-deyatelnost-znachenie-vidy-tvorchesk/>

Pielikumi

1. pielikums

1.nodarbība, grafiskais zīmējums, Skribeļa zīmēšana

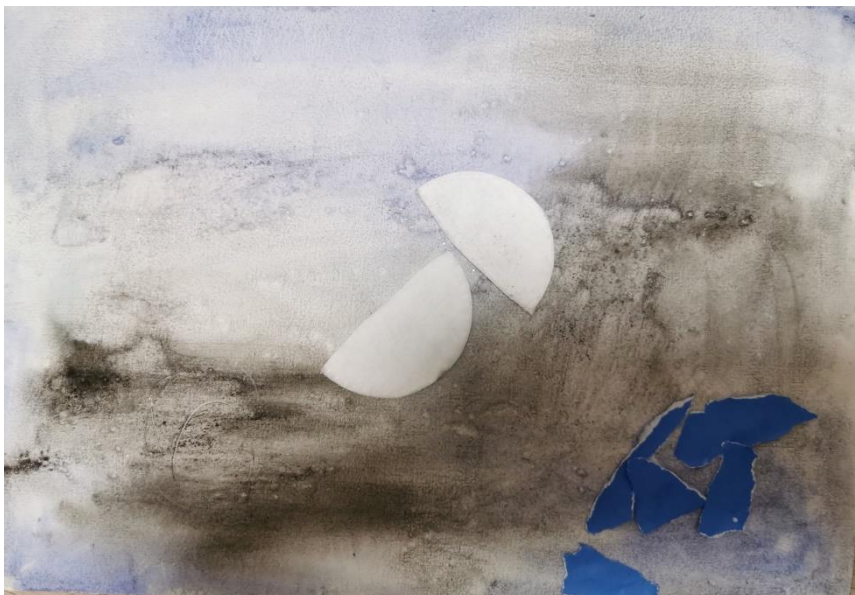

Bērna darbs atbilstošs zema līmeņa pazīmēm

Bērna darbs atbilstošs augsta līmeņa pazīmēm

2. nodarbība, kolāža ar gleznojumu “Lietus laikā”

Bērna darbs atbilstošs zema līmeņa pazīmēm

Bērna darbs atbilstošs augsta līmeņa pazīmēm

3. nodarbība, gleznojums “ Koks rudenī”

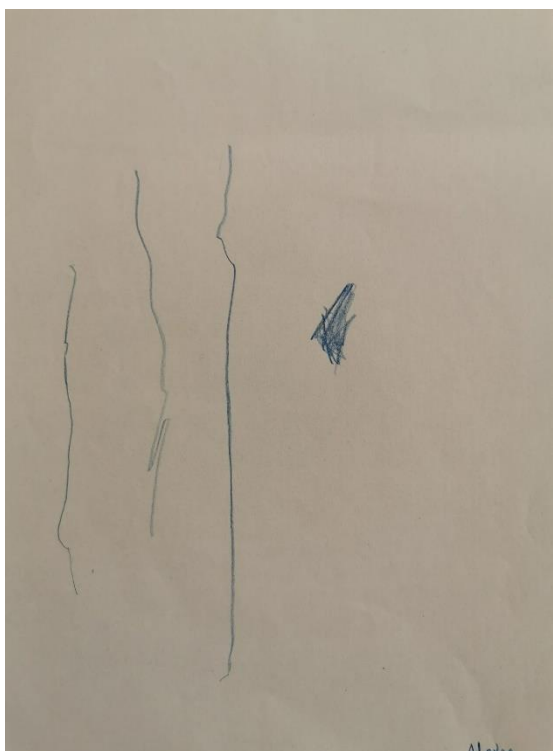

Bērna darbs atbilstošs zema līmeņa pazīmēm

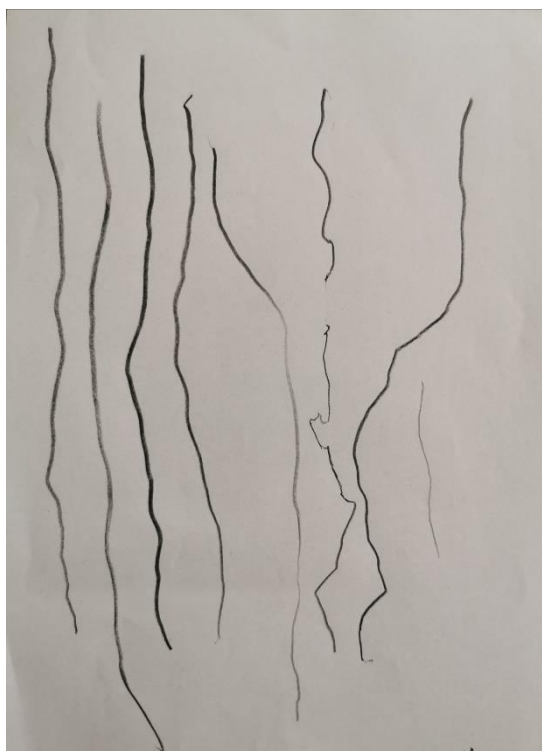

Bērna darbs atbilstošs augsta līmeņa pazīmēm

4. nodarbība, grafiskais zīmējums

Bērna darbs atbilstošs zema līmeņa pazīmēm

Bērna darbs atbilstošs augsta līmeņa pazīmēm

5. nodarbība, ainavas gleznošana.

Bērna darbs atbilstošs zema līmeņa pazīmēm

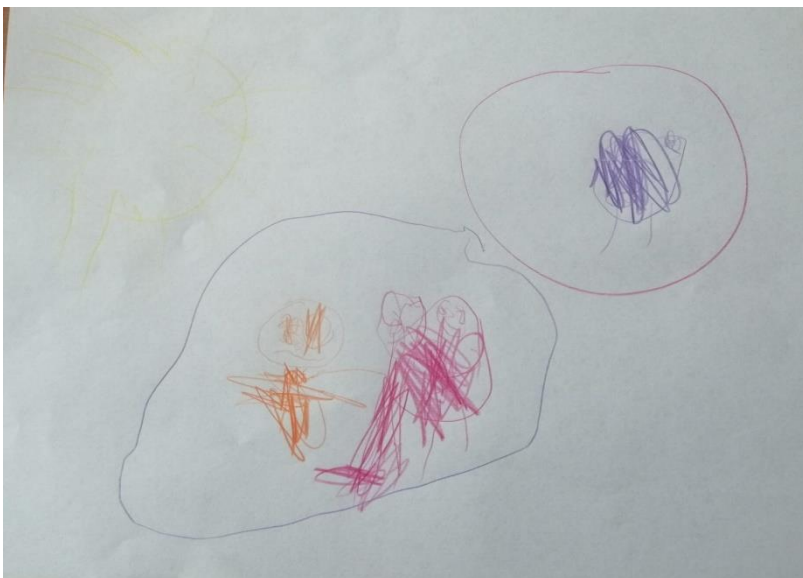
Bērna darbs atbilstošs augsta līmeņa pazīmēm

6. nodarbība, kolāža ar gleznojumu “Jūra rudenī”

Bērna darbi atbilstošs augsta līmeņa pazīmēm

7.nodarbība grafiskais zīmējums “Kas paslēpies grāmatā”

Bērna darbs atbilstošs zema līmeņa pazīmēm

Bērna darbs atbilstošs augsta līmeņa pazīmēm

Kvalifikācijas darbs „ Vidēja vecumposma bērnu radošas darbības pieredzes bagātināšana vizuālajā mākslā pirmsskolā” izstrādāts Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi un izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti.

Autors: Una Kodoliņa

(vārds, uzvārds)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba zinātniskais vadītājs/a: Dr. pead. Daiga Kalēja- Gasparoviča

(zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

ŠIS DARBS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR
LAIKA ZĪMOGU.